

**UCHWAŁA NR LXII/384/2023
RADY GMINY NIECHLÓW**

z dnia 26 października 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Niechlów na lata 2023-2026”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2023r. poz. 40 ze zm.), i art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022r. poz. 840 ze zm.) Rada Gminy Niechlów uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Niechlów na lata 2023 – 2026”, zaopiniowany pozytywnie przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu.

§ 2. Gminny Program Opieki nad Zabytkami, o którym mowa w §1, stanowi załącznik 1 do niniejszej uchwały.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Niechlów.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego

**Wiceprzewodniczący Rady Gminy Niechlów
Andrzej Rybak**

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr LXII/384/2023
Rady Gminy Niechlów
z dnia 26 października 2023*

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026
DLA GMINY NIECHLÓW**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	18
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
5.1. Uwarunkowania na poziomie krajowym	23
5.2. Uwarunkowania na poziomie wojewódzkim	29
5.3. Uwarunkowania na poziomie powiatowym	33
5.4. Uwarunkowania na poziomie gminnym	34
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	44
6.1. Charakterystyka gminy	44
6.2. Rys historyczny gminy	45
6.3. Zabytki nieruchome	50
6.4. Zabytki ruchome	62
6.5. Zabytki archeologiczne	62
6.6. Krajobraz kulturowy	65
6.7. Zasoby muzealne	66
6.8. Dziedzictwo niematerialne	66
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	67
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	69
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	71
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	72
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	73
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY NIECHLÓW

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Niechlów na lata 2023 – 2026” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022, poz. 840)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo

minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2022 r. poz. 503, 1846).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2, ust. 2, pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 2 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 3, art. 52, art. 53 ust. 3-5a i 5d, art. 54, art. 55 i art. 56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r., poz. 553).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii

elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia

- przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774, 1668).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1327, 1265, 1812).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, 2127, 2269, z 2022 r. poz. 1079, 1260, 1504, 1576, 1747).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2022 r. poz. 916, 1726).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Art. 83a wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899, Dz.U. z 2022 r. poz. 1846).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1, wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1452, 1512).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm., Dz. U. z 2022 r., poz. 1700),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2019 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- o cmentarzami,
- o parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- o miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- o dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- o kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych

- i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
  - instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie

lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
  - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
  - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
  - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
  - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie

jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2022 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady

zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMИ WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, opublikowany w Dzienniku Urzędowym RP 11 września 2019 (poz. 808) został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i opublikowany w Monitorze Polskim. Jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i

instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych

w sferze ochrony zabytków;

- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO ROKU 2030

W dniu 20 września 2018 r. Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwalił Strategię Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów. Dokument podkreśla, dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej regionu. Pokrótce opisuje też zasoby dziedzictwa kulturowego.

Największe znaczenie z punktu widzenia niniejszego programu ma Cel strategiczny 4, w ramach którego wskazano do realizacji Cel operacyjny 4.5: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego. Znajdują się w nim następujące przedsięwzięcia strategiczne - grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r. Dokument ten określa cele strategiczne rozwoju przestrzennego

województwa, ustala priorytety polityki przestrzennej województwa i kierunki polityki przestrzennej dla obszarów problemowych. Wizją regionu jest Dolny Śląsk jako region rozwijający się z poszanowaniem środowiska i walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz kulturowych, przy wykorzystaniu szans rozwojowych, jakie daje mu korzystne położenie geograficzne.

Podstawowym celem planu jest rozwój gospodarczy regionu i wysoka jakość życia, które to czynniki muszą się jednak realizować z poszanowaniem środowiska, również kulturowego. Zasoby środowiska (krajobrazowe, kulturowe, przyrodnicze) mają więc być wykorzystywane na potrzeby realizacji głównych celów. Co ma się jednak odbywać w sposób racjonalny i zrównoważony, aby tychże zasobów nie zdegradować, minimalizować szkody funkcjonalno-przestrzenne oraz zachować przepisy dotyczące ochrony środowiska. Plan wskazuje na to, że ważne staje się udostępnienie obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, doprowadzenie ich do dobrej kondycji, objęcie ochroną ich wartości, a w przypadku najcenniejszych, zachowanie ich układu przestrzennego i właściwej ekspozycji.

Tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez wskazanie celów głównych z tym związanych porusza Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Najważniejszym zadaniem w tym zakresie jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy. Zachowanie wysokich wartości i unikatowych cech krajobrazu kulturowego ma znaczenie priorytetowe dla utrwalania tożsamości regionu i jego rozwoju społeczno-gospodarczego. W związku z tym konieczne jest stosowanie w szerszym zakresie skutecznych form ochrony, takich jak pomniki historii i parki kulturowe oraz wpisy na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Jeden z postulatów odnosi się także do roli samorządu województwa jako partnera dla innych jednostek w ramach wsparcia rozwoju regionalnych szlaków turystycznych oraz tworzenia nowoczesnych systemów zarządzania rozwojem turystyki w ramach inicjatyw klastrowych. Budowa turystycznych sieci klastrowych z udziałem

społeczności lokalnych umożliwi realizację akceptowanych społecznie produktów turystycznych i wyrówna szanse rozwojowe obszarów posiadających atrakcyjny turystycznie potencjał przyrodniczy i kulturowy. Postuluje się, aby gminy realizowały zadania polegające na tworzeniu systemów regionalnych szlaków turystycznych powiązanych z atrakcjami przyrodniczymi i kulturowymi. Ważną rolę pełnić tu będą szlaki rowerowe, przebiegające przez większą liczbę gmin.

W podobny sposób przebiegać ma również rewitalizacja obszarów zdegradowanych. Funkcje turystyczne powinny też być dostosowywane do zmian klimatycznych poprzez realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych zasobach.

DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2021 – 2024

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest obszernym dokumentem, który w sposób wyczerpujący porusza tematykę dolnośląskiego dziedzictwa kulturowego. Program przyjęty został przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XXXIV/686/21 w dniu 24 czerwca 2021 r.

Przyjęta w Programie wizja rozwoju: Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego wpisuje się w europejską politykę kulturalną. Utrzymanie tożsamości i autentyczności kulturowego regionów europejskich stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych zgodnie z zapisami Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E).

Za cel strategiczny uznano zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Zgodnie z tym założeniem, dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jak i znaczący potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznym i gospodarczym województwa. Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów

zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi.

Cel operacyjny 2: Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego obejmuje działania wzmacniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa kulturowego jako integralnej części marki regionu.

Realizacja „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” jest przewidziana na okres 4 lat i przyczyni się przede wszystkim do poprawy skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego, wiedzy o nim oraz systematycznego wzmacniania i utrwalania tożsamości Dolnoślązaków.

W treści programu wojewódzkiego brak odniesień do zabytków z terenu gminy, jednak niniejszy gminny program opieki nad zabytkami w swoich działaniach programowych nawiązuje do celów programu wojewódzkiego, przez co uzyskać można potencjalny efekty synergii.

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych o charakterze kulturowym zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa.

Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej. Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że m.in.:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz

martyrologii z okresu II wojny światowej.

Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez.

Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą m.in.: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU POWIATU GÓROWSKIEGO

Strategia rozwoju powiatu wskazuje kilka Celów Głównych w odniesieniu do planowanych działań. Zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte są w Celu I Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego, w celu szczegółowym Odnowa środowiska kulturowego i zagospodarowane obiekty zabytkowe. Cel ten wskazuje następujące kierunki działań:

- Aktualizacja rejestru i spisu zabytków oraz ustalenie kryteriów wspomagania odbudowy najwartościowszych obiektów przez służby konserwatorskie,
- Sukcesywne przygotowywanie obiektów zabytkowych do sprzedaży oraz ich odpowiednie zagospodarowanie,
- Organizacja konkursów lokalnych na najlepiej utrzymane obiekty zabytkowe.

Powiązany z powyższym celem jest cel Atrakcyjne zagospodarowanie turystyczne powiatu, będący częścią Celu Głównego IV Zrównoważony rozwój gospodarczy. W ramach tego celu wyróżniono następujące działania:

- Wyznaczenie terenów szczególnie atrakcyjnych dla turystyki i rekreacji oraz opracowanie powiatowego programu ich rozwoju,

- Aktywna promocja dla odpowiednio wybranych produktów turystycznych powiatu.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU GÓROWSKIEGO

Na rok 2023 powiat górowski nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami. Zorganizowane były spotkania robocze dotyczące powstania tego dokumentu, jednak prace nad nim są nadal w toku.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY NIECHLÓW

Na terenie gminy Niechlów obowiązuje tekst studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Niechlów przyjęty uchwałą Rady Gminy Niechlów Nr XXXVI/285/2017 z dnia 27 lipca 2017 r.

Studium podkreśla, iż gmina Niechlów posiada niezaprzeczalny potencjał kulturowy, który poprzez wieloletnie zaniedbania może zostać bezpowrotnie zaprzepaszczony. Bogate historycznie zasoby materialne tych terenów stanowią bardzo mocny atut gminy, wymagają jednak przeprowadzenia licznych prac remontowych i rewitalizacyjnych, a także zbudowania dla nich odpowiednich programów funkcjonalnych, tzw. „pomysłu na siebie”. Pozwoli to na ożywienie ich i umożliwi proces samofinansowania. Doprowadzenie do stanu używalności zabytkowych budynków, a przez to poprawa ich atrakcyjności, wymaga bardzo dużych nakładów finansowych oraz szeroko zakrojonych działań konserwatorskich i inwestycyjnych. Jednakże jest to niezbędne dla zachowania dziedzictwa kulturowego dla potomnych. Ponadto podjęcie prac remontowych i rewitalizacyjnych może zadziałać aktywizująco na lokalną społeczność, a adaptacja zabytkowych założeń pałacowych na nowe funkcje, np. hotele, centra kongresowo-szkoleniowe, domy spokojnej starości, itp., może stać się szansą na poprawę ekonomiczną całego regionu i rozwój innych dziedzin życia gospodarczego. W treści studium wyznaczono następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A” ochrony konserwatorskiej

Dla obszarów uznanych za szczególnie ważne pod względem przekazu historycznego i kulturowego wyznacza się strefę „A” ochrony konserwatorskiej, którą obejmuje się zespoły zabudowy historycznej i obiekty wpisane do rejestru zabytków: w Belczu Wielkim zespół pałacowo-gospodarczy, w Karowie budynek dworu oraz park podworski (relikt), w Łękanowie zespół dworsko-folwarczny wraz z parkiem, w Miechowie zespół dworsko-folwarczny wraz z parkiem podworskim, w Naratowie zespół dworsko-folwarczny, w Sicinach kościół p.w. św. Marcina wraz z murem okalającym oraz pałac (prepozytura cystersów z Lubiąża), w Tarpnie zespół dworsko-folwarczny wraz z reliktem parku, we Wronińcu ruiny kościoła ewangelickiego oraz kaplica grobowa rodziny von Hocke, w Żabinie kościół p.w. św. Michała Archanioła, w Żuchlowie wiatrak oraz neogotycki kościół parafialny p.w. Zesłania Ducha Świętego wraz z domem parafialnym. Na obszarach tych elementy dawnej struktury przestrzennej przetrwały również w warstwie podziemnej i traktuje się je jak stanowiska archeologiczne. W zakresie ochrony zabytków archeologicznych obowiązują ustalenia jak dla stanowisk archeologicznych.

W strefie tej ustala się pierwszeństwo wymogów konserwatorskich nad wszelką działalnością inwestycyjną. Dla strefy „A” obowiązują następujące ustalenia:

- należy przeprowadzić rewitalizację oraz działania konserwatorskie zachowanych elementów układów przestrzennych, poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu, a funkcje uciążliwe i degradujące wyeliminować;
- ustala się priorytet dla działań odtworzeniowych i rewaloryzacyjnych;
- dla nowej zabudowy realizowanej w obszarze strefy należy zapewnić dostosowanie do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie usytuowania obiektów, skali (nowa zabudowa nie może dominować nad zabudową historyczną), bryły i jej formy architektonicznej (podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni murów i otworów, opracowania elewacji, kolorystyki, stolarki okien i drzwi) oraz nawiązać formami współczesnymi i stosowanymi materiałami do lokalnej tradycji architektonicznej;

- nowopowstająca zabudowa musi być usytuowana na pierwotnej linii zabudowy oraz powinna być kształtowana w oparciu o dostępne materiały ikonograficzne, w nawiązaniu do zachowanej historycznej zabudowy;
- należy stosować materiały występujące w lokalnym budownictwie historycznym;
- kolorystyka obiektów powinna respektować oryginalne rozwiązania kolorystyczne (np. ustalone badaniami stratygraficznymi), ponadto uwzględniać walory estetyczne otoczenia, jak i rozwiązania kolorystyczne występujące w zabudowie historycznej wsi;
- należy eliminować obiekty dysharmonizujące lub pozostawić je do śmierci technicznej. Analogicznie należy postępować w stosunku do innych elementów zniekształcających założenie historyczne (np. błędnych nasadzeń zieleni);
- należy eliminować obiekty o charakterze tymczasowym i ustala się zakaz realizacji nowych obiektów tymczasowych;
- preferuje się zainwestowanie stanowiące rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu;
- zakazuje się prowadzenia napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych, stosowania betonowych i prefabrykowanych przeseł ogrodzeń oraz lokalizacji obiektów przewyższających skalą zabudowę historyczną;
- umieszczanie reklam lub innych tablic reklamowych nie związanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących na obiekcie lub obszarze element obcy, jest bezwzględnie zabronione. Dopuszczalne jest umiejscawianie tablic informacyjnych instytucji lub szyldów sklepów i zakładów w miejscach na to wyznaczonych, we właściwej, nie agresywnej formie;
- dla robót inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi obowiązuje wymóg przeprowadzenia badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Wyznacza się strefę „B” ochrony konserwatorskiej dla wsi: Bartodzieje, Bęcz Wielki, Bogucin, Głobice, Karów, Klimontów, Lipowiec, Łękanów, Masełkowice, Miechów, Naratów, Niechlów, Siciny, Szaszorowice, Świerczów, Tarpno, Wągroda, Wioska, Wroniniec, Wronów, Żabin, Żuchłów. Granice tej strefy w całości uwzględniają granice historycznych układów ruralistycznych, ujętych w wykazie zabytków. Dla strefy „B” obowiązują ustalenia:

- należy przeprowadzić rewitalizację historycznych układów przestrzennych oraz poszczególnych elementów tych układów, w tym: historyczne nawierzchnie ulic, placów i chodników, historyczne obiekty techniczne, zabudowę i zielen;
- należy poddać restauracji poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu, a funkcje uciążliwe i degradujące wyeliminować;
- ustala się priorytet dla działań odtworzeniowych i rewaloryzacyjnych;
- poddaje się ochronie istniejące budynki w zakresie gabarytów, skali, kształtu dachu, wystroju elewacji i zastosowanych materiałów budowlanych;
- przebudowa lub modyfikacja obiektów zabytkowych możliwa jest wyłącznie przy zachowaniu istotnych, historycznych wartości;
- ustala się wymóg likwidacji dobudówek, które zaburzają historyczny charakter zabudowy;
- dla nowej zabudowy realizowanej w obszarze strefy, wysokość, powierzchnia i skala nie może być większa niż zlokalizowana w sąsiedztwie zabudowy zabytkowej, ponadto nowa zabudowa powinna być wzorowana na zabudowie historycznej w zakresie sposobu sytuowania, skali, bryły, formy architektonicznej i użytych materiałów;
- obowiązują następujące parametry kształtowania nowej zabudowy:
  - budynki do 2 kondygnacji, przy czym druga kondygnacja w poddaszu,
  - bryła na planie prostokąta (dopuszcza się przy tym aneksy, np. ganek bądź garaż),
  - dachy strome, dwuspadowe lub naczółkowe, o symetrycznie nachylonych połaciach, kąt nachylenia ustala się w przedziale 350 -450
  - pokrycie dachów - dachówka ceramiczna w kolorze ceglastym, bądź dachówka cementowa w kolorze naturalnym,
  - budynki murowane, elewacje tynkowane bądź ceglane (wykluczona jaskrawa kolorystyka),

- wyklucza się możliwość wprowadzania portyków, przypór bądź innych elementów nie występujących w lokalnej zabudowie o funkcji mieszkaniowej, gospodarczej bądź usługowej, powstałej przed 1945 r.;
- zakazuje się prowadzenia napowietrznych linii teletechnicznych i energetycznych, stosowania betonowych i prefabrykowanych przeseł ogrodzeń.

Zabytkowe zespoły dworsko-folwarczne

Dla objętych ochroną zabytkowych zespołów dworsko-folwarcznych (tj. w: Bełczu Wielkim, Głobicach, Karowie, Klimontowie, Lipowcu, Łękanowie, Miechowie, Naratowie, Niechłowie, Sicinach, Szaszorowicach, Tarpnie, Wągradzie, Wronińcu, Żuchłowie) wprowadza się dodatkowe ustalenia:

- należy przeprowadzić rewitalizację historycznego układu przestrzennego poszczególnych założeń oraz ich poszczególnych komponentów;
- realizacja nowej zabudowy możliwa jest wyłącznie w miejscu nieistniejącej już, historycznej zabudowy folwarcznej. Zabudowa powinna być wzorowana na lokalnej, historycznej zabudowie, w zakresie usytuowania, rozplanowania, skali, bryły, stosowanych form architektonicznych i użytych materiałów;
- obiekty historyczne tworzące układ należy poddać pracom remontowym i renowacji; przebudowę i adaptację historycznych obiektów folwarcznych dopuszcza się przy zachowaniu ich istotnych zabytkowych cech;
- należy dążyć do uporządkowania obszaru zespołów - obiekty wtórne i szpecące przeznacza się docelowo do rozbiórki, bądź przebudowy, której efektem będzie poprawa standardu estetycznego;
- dla dopuszczalnych prac ingerujących w poziom gruntu obowiązuje wymóg przeprowadzenia badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Zabytkowe parki

Wyznacza się ochronę zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wykazie zabytków oraz inne formy zabytkowych układów zieleni (m.in.: ogrody, aleje, szpalery).

W odniesieniu do zabytkowych parków obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- należy zachować historyczny układ przestrzenny i kompozycję zieleni oraz dążyć do scalenia układów w granicach historycznych;
- ustala się dominującą funkcję jako zieleni – założenia zieleni, z dopuszczeniem lokalizacji funkcji rekreacyjnej;
- ustala się priorytet dla działań odtworzeniowych i rewaloryzacyjnych;
- zakazuje się lokalizacji nowych obiektów i budynków, z wyłączeniem działań odtworzeniowych;
- zakazuje się wprowadzania wszelkich ogrodzeń, dzielących optycznie historyczne zespoły;
- zakazuje się lokalizacji obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej nie związanych bezpośrednio z obsługą terenów objętych ochroną;
- zakazuje się lokalizacji nowych dominant, w tym konstrukcji wieżowych i masztów związanych np.: z urządzeniami przekaźnikowymi telekomunikacji;
- zakazuje się realizacji ogrodzeń betonowych z elementów prefabrykowanych oraz ustala się obowiązek nawiązywania w zakresie formy i użytych materiałów do lokalnych historycznych ogrodzeń;
- należy eliminować obiekty, które zniekształcają założenie historyczne, m.in.: komórki, garaże, a także usuwać inne szpecące i dysharmonizujące elementy w krajobrazie, w tym reklamy, oraz błędne nasadzenia zieleni;
- ustala się zakaz wprowadzania podziałów historycznych założeń parkowych.

Historyczne cmentarze i miejsca pocmentarne

Dla historycznych cmentarzy i miejsc pocmentarnych wyznacza się strefę „B” ochrony konserwatorskiej, w której obowiązują poniższe wymogi konserwatorskie:

- ustala się priorytet dla działań odtworzeniowych i rewaloryzacyjnych;
- w przypadku cmentarzy użytkowanych, należy zachować ich dotychczasową funkcję;
- cmentarze nie użytkowane należy zachować jako tereny zielone, dopuszcza się ich ogrodzenie w sposób trwały (mur, ogrodzenie metalowe, żywopłot);
- należy zachować i konserwować elementy historycznych układów przestrzennych cmentarzy, w tym historyczne ogrodzenia, bramy, nagrobki, obiekty sztuki sepulkralnej, zieleni;

- mogiły i nagrobki o wartościach zabytkowych należy zabezpieczyć przed dewastacją i pozostawić w historycznej lokalizacji, ewentualnie tworzyć dla nich lapidaria;
- nowe zainwestowanie dopuszcza się wyłącznie jako uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenów, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia historycznych relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem poszczególnych założeń;
- w przypadku poszerzania cmentarza historycznego należy odseparować część historyczną od nowej ogrodzeniem, żywopłotem, bądź aleją drzew;
- ustala się dla terenów zabytkowych cmentarzy oraz historycznych miejsc pocmentarnych stanowiska archeologiczne.

Zespoły kościelne

Dla obszarów zespołów kościelnych ustala się ochronę równoznaczną jak dla stref „W” ścisłej ochrony konserwatorskiej dla zabytków archeologicznych. W obszarach tych ustala się pierwszeństwo wymogów konserwatorskich nad wszelką działalnością inwestycyjną i wprowadza się dodatkowe ustalenia:

- ustala się priorytet dla działań odtworzeniowych i rewaloryzacyjnych;
- ustala się zakaz realizacji nowej zabudowy oraz wprowadza się wymóg utrzymania dotychczasowego sposobu zagospodarowania terenów poszczególnych zespołów;
- ustala się wymóg przeprowadzenia działań rewaloryzacyjnych i konserwacyjnych dla budynków kościołów, elementów historycznych układów, ogrodzeń, bram, obiektów sztuki sepulkralnej, zieleni;
- wszelkie zamierzenia i działania inwestycyjne planowane na terenie zespołów sakralnych i przy ich poszczególnych elementach oraz przy i w budynkach kościołów należy prowadzić zgodnie z przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków;
- ustala się zakaz wprowadzania podziałów historycznych założeń sakralnych;
- dla robót inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi obowiązuje wymóg przeprowadzenia badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków

Obejmuje się ochroną obiekty i obszary wpisanych do rejestru zabytków. Zabytki te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi, wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej. Odnośnie obiektów zabytkowych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji zabytków. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia budowli czy innego wpisanego do rejestru zabytków obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej.

Obiekty ujęte w ewidencji zabytków

Obejmuje się ochroną obiekty budowlane ujęte w ewidencji zabytków, dla których obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- ustala się wymóg zachowania bryły obiektów, kształt i geometrię dachów oraz zastosowania tradycyjnych materiałów budowlanych przy prowadzeniu wszelkich prac remontowych i inwestycyjnych;
- ustala się wymóg zachowania, a w przypadku wcześniejszego zniszczenia, odtworzenie historycznych detali architektonicznych;
- ustala się wymóg zachowania kształtu, rozmiaru i rozmieszczenia otworów, zgodne z historycznym wizerunkiem budynku, oraz ustala się wymóg utrzymania lub odtworzenia oryginalnej stolarki okiennej i drzwiowej;
- w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku;
- ustala się wymóg stosowania kolorystyki i materiałów nawiązujących do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne lub tynkowe pokrycie ścian zewnętrznych;
- ustala się zakaz stosowania okładzin ściennych typu „siding”;
- ustala się wymóg stosowania historycznego rodzaju pokrycia dachowego (dachówka ceramiczna w kolorze ceglastym lub inne właściwe dla danego obiektu);
- elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów.

Inne strefy oraz formy ochrony

W wyznaczonych strefach ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego „K” zagospodarowanie znajdujące się w ich granicach należy kształtować z zachowaniem walorów konserwatorskich sąsiadujących terenów objętych strefą „B” ochrony konserwatorskiej oraz uwzględnieniem właściwej ekspozycji szczególnie istotnych obiektów i obszarów ujętych w ewidencji zabytków. Ponadto nowa zabudowa, powstająca w sąsiedztwie historycznych układów przestrzennych, powinna być utrzymana w charakterze okolicznej zabudowy zabytkowej, pod względem skali, bryły i charakterystycznych elementów architektonicznych.

Dla terenów objętych strefami ochrony ekspozycji „E” ustala się zakaz zabudowy, w tym zakaz lokalizacji obiektów naziemnych infrastruktury technicznej, takich jak maszty telefonii komórkowej, słupy energetyczne czy telefoniczne, a także wprowadzania zieleni wysokiej i średniej z wyłączeniem uzupełnień drzew w istniejących układach alejowych.

Stanowiska archeologiczne o zachowanej formie krajobrazowej, tj. grodziska w miejscowościach Bartodzieje, Lipowiec i Żuchłów, wyznacza się jako tereny objęte strefą „W” ścisłej ochrony konserwatorskiej dla zabytków archeologicznych. Dla terenów tych, wraz z terenami przyległymi, stanowiącymi otoczenie danego zabytku wprowadza się zakaz zabudowy, zalesiania, co powinno zagwarantować właściwe wyeksponowanie chronionego obiektu. Ponadto zakazuje się działań inwestycyjnych nie związanych bezpośrednio z konserwacją i rewaloryzacją zabytkowego terenu. Dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych, konserwację zachowanych elementów zabytkowych celem ich ekspozycji w terenie lub zabezpieczenia przed zniszczeniem. Dla dopuszczalnych prac ingerujących w poziom gruntu obowiązuje wymóg przeprowadzenia badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla terenów o stwierdzonej lub domniemanej zawartości reliktywów archeologicznych wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych. W obszarach tych, wszelka działalność związana z pracami ziemnymi, wymaga przeprowadzenia wyprzedających badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla wyznaczonych stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie wszelkie zamierzenia inwestycyjne wymagają przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi. Ponadto dla terenów tych wprowadza się zakaz zalesienia. Ponieważ istnieje możliwość odkrycia

nowych stanowisk archeologicznych, a zasób ich ewidencji i rejestru podlega sukcesywnej weryfikacji i uzupełnieniom, dla nowoodkrytych stanowisk obowiązują ustalenia jak dla rozpoznanych.

Ustala się nakaz zachowania i odrestaurowania oraz zabezpieczenia przed dewastacją wszystkich historycznych obiektów ruchomych oraz wolnostojących w terenie tj. kapliczki, pomniki, krzyże pokutne, etc.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy Niechlów obowiązują następujące Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego, pokrywające cały teren gminy:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Niechlów Uchwała Rady Gminy Niechlów nr VIII/32/07 opublikowana Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 212 z dnia 29 sierpnia 2007r., poz. 2556
2. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Niechlów Uchwała Rady Gminy Niechlów nr XLIII/170/2010 opublikowana Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 26 z dnia 3 lutego 2011r., poz.328
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Niechlów dla części obrębu Szaszorowice oraz Lipowiec Uchwała Rady Gminy Niechlów nr XLIII/170/2010 opublikowana Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 32 z dnia 10 lutego 2011r., poz. 411
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Niechlów dla części obrębu Siciny, w sąsiedztwie Kościoła św. Marcina Uchwała Rady Gminy Niechlów nr XXI/113/2012 opublikowana Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z dnia 17.10.2013r., poz.5396
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Niechlów obejmujący część obrębu Siciny Uchwała Rady Gminy Niechlów nr XIX/127/2019 opublikowana Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z dnia 10 stycznia 2020r., poz.241
6. Miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Żuchłów w Gminie Niechlów Uchwała Rady Gminy Niechlów nr XLIX/306/2022 opublikowana Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z dnia 2 września 2022 r., poz. 4237

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY NIECHLÓW

Gmina Niechlów położona jest w północno-zachodniej części województwa dolnośląskiego, w powiecie górowskim, jest jedną z czterech gmin powiatu. Od wschodu sąsiaduje z gminą Góra, od południowego wschodu z gminą Jemielno, a od południa i południowego zachodu z gminą Rudna w powiecie lubińskim i gminą Pęcław w powiecie głogowskim. Natomiast od zachodu graniczy z powiatem lubuskim: gminą Szlichtyngowa oraz gminą Wschowa. Leży w odległości ok. 120 km od miasta wojewódzkiego Wrocławia. Powierzchnia gminy wynosi 151 km², co stanowi około 20% powierzchni powiatu.

Zgodnie z podstawowym podziałem Polski na jednostki fizyczno-geograficzne, opracowanym przez prof. J. Kondrackiego w 1994 r., obszar gminy należy do dwóch makroregionów, które wchodzi w skład podprowincji Nizin Środkowopolskich. Pierwszy makroregion Nizina Południowowielkopolska rozciąga się w północnej części gminy, aż do granic terenów zalesionych, mniej więcej na wysokości Niechlowa Masełkowic. Drugi makroregion Obniżenie Milicko-Głogowskie swoim zasięgiem obejmuje południową część gminy. Ten makroregion reprezentowany jest na tym obszarze przez mezoregion Pradolina Głogowska, w postaci doliny Środkowej Odry i Doliny Baryczy.

Obszar gminy charakteryzuje się bardzo łagodną i stosunkowo mało zróżnicowaną rzeźbą terenu. Różnice wysokości nie osiągają nawet 40 m. Najniżej, bo na wysokości około 75,9 m n.p.m., położone są dna dolin rzecznych Baryczy oraz wspólnej doliny Kopanicy i Rowu Śląskiego (najbardziej wysunięta na zachód część gminy). Najwyżej - wysokość 112,6 m n.p.m. położony jest obszar na wschód od Wronińca, stanowiący kulminację wysoczyzny. Rzeźba terenu występująca na terenie gminy tylko lokalnie powoduje pewne ograniczenia dla użytkowania rolniczego i zabudowy. Przede wszystkim są to obszary, na których pojawiają się znaczne spadki terenu coroczne zalewy rzek.

Struktura osadnicza Gmina Niechlów jest jednostką typowo wiejską, której struktura osadnicza rozwijała się w oparciu o działalność rolniczą. Układ osadniczy gminy tworzą 22 jednostki typu wiejskiego. Z czego 21 stanowi sołectwa, są to: Bartodzieje, Bełcz Wielki, Bogucin, Głobice, Karów, Lipowiec, Łękanów, Masełkowice, Miechów, Naratów, Siciny, Szaszorowice, Świerczów, Tarpno, Wągroda, Wioska, Wroniniec, Wronów, Żabin, Żuchłów. Poza nimi oddzielną jednostką urbanistyczną jest Klimontów - miejscowość niesołecka. Głównym ośrodkiem gminy jest miejscowość Niechlów, pełniąca przede wszystkim funkcję administracyjną oraz przemysłową.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY NIECHLÓW

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenie obecnej gminy Niechlów znaleziono około 3 kilometry na północny zachód od wsi Siciny. Przeprowadzone tam w 2013 roku badania archeologiczne wykazały, że są to pozostałości po osadzie ludności kultury Federmesser, która zamieszkiwała ten obszar w okresie od 11.800 do 10 800 lat p.n.e.

Co najmniej od 1894 roku znane jest wielokulturowe stanowisko archeologiczne, odkryte około 700 metrów od Sicin przy drodze do Wioski. Przeprowadzone tam w latach 60-tych XX wieku badania pod kierunkiem Włodzimierza Wojciechowskiego z Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego, wykazały obecność na tym obszarze ciągłości osadniczej, począwszy od grupy brzesko-kujawskiej kultury lendzielskiej (datowanej na 5000 – 4000 lat p.n.e.), przez kulturę amfor kulistych (3000 – 2500 lat p.n.e.), kulturę łużycką (1350 – 400 lat p.n.e.) po okres wpływów rzymskich, kulturę przeworską (300 p.n.e. – 350 n.e.).

W okresie wczesnego średniowiecza teren gminy Niechlów zamieszkiwali Dziadoszanie. Niektóre opracowania naukowe dodają, że swe wpływy na tym obszarze miały też plemiona Polan, Lubuszan i Baryczan. Niewątpliwie od X wieku ziemia niechlowska należała już do Państwa Piastowskiego. Z okresu wczesnego średniowiecza zachowały się pozostałości po budowlach obronnych. W pobliżu wsi Bartodzieje, w podmokłej dolinie na lewym brzegu Baryczy odnajdujemy grodzisko podkowiaste datowane na IX-X wiek. Znacznie ciekawszym obiektem z tego okresu jest gród w Lipowcu. Według dostępnych badań naukowych, obiekt datowany jest na IX-XI wiek, a więc z okresu wspólnot plemiennych. Był to gród pierścieniowaty o konstrukcji

drewniano-ziemnej. Średnica majdanu wynosiła 23-25 metrów. Otaczał go wał o szerokości 15-16 m i wysokości 4,5-5 m oraz fosa.

Gród w Lipowcu powstał w zakolu Baryczy. Obecnie koryto rzeki przebiega około 800 metrów od tego miejsca. Jednak ponad tysiąc lat temu Barycz meandrowała tworząc w tym miejscu liczne zakola, zakręty i rozlewiska. Klimat był wtedy znacznie wilgotniejszy i znaczną część okolicy tworzyły trudno dostępne obszary podmokłe i bagna. Dlatego grody budowano na brzegami rzek, które funkcjonowały jako szlaki komunikacyjne.

Gród w Lipowcu, podobnie jak wiele innych tego typu wczesnośredniowiecznych konstrukcji w całym dorzeczu Baryczy był silnie ufortyfikowany i otoczony systemem osad otwartych. Jego budowa wymogła na ówczesnych Słowianach plemiennych podjęcie wielkiego wysiłku gospodarczego i logistycznego. Najpierw oczyszczono miejsce pod budowę przez wypalenie lub orkę. Na przygotowanym w ten sposób placu budowy wyznaczano dwa lub trzy okręgi. Pierwszy, środkowy i jednocześnie najmniejszy określał wielkość majdanu, czyli rozmiar placu oraz krawędź wału wewnątrz budowli. Drugi okrąg wskazywał miejsce, gdzie miała przebiegać zewnętrzna krawędź wału. Natomiast największy okrąg sytuował zewnętrzny brzeg fosy. Następnie w miejscu gdzie miał powstać wał budowano konstrukcję drewnianą i wypełniano ją ziemią z powstającej tuż obok fosy. W kolejnym etapie prac konstruowana była brama i prowadzący do niej pomost. Wał miał zwieńczenie w formie drewnianego blankowania. Dopiero po zakończeniu tych prac, wewnątrz grodu powstawały przylegające do wału obiekty mieszkalne i gospodarcze z jednospadowym dachem pochylonym do wnętrza majdanu.

Gród taki służył wszystkim mieszkańcom otaczających go osad, przede wszystkim jako schronienie podczas najazdów ze strony obcych plemion. Mieszkańcy Opola, a więc otoczenia grodu zobowiązani byli do jego obrony oraz dbałości o wszelkie naprawy i konserwację.

Do śmierci Bolesława III Krzywoustego w roku 1138 obszar ziemi niechlowskiej należał do Państwa Polskiego pod berłem Piastów. Następnie Śląsk trafiał kolejno pod panowanie: Władysława II, Bolesława IV Kędzierzawego, Bolesława Wysokiego, Konrada Laskonogiego, Henryka I Brodatego, Henryka II Pobożnego, który w 1241 roku zginął w bitwie z Tatarami pod Legnicą. Od 1251 roku teren obecnej gminy Niechlów stał się częścią księstwa głogowskiego pod panowaniem Konrada I. W tym okresie istniejące

od wczesnego średniowiecza osady przekształcano w dobrze zorganizowane dobra rycerskie, gdzie władca lokował na prawie niemieckim nowe wsie i miasta.

W drugiej połowie trzynastego wieku we wsi Żabin powstał murowany, wczesnogotycki kościół, najpewniej fundacji rycerskiej. Pierwszy raz świątynia wzmiankowana jest w dokumentach w roku 1326. Pod koniec XIII wieku głównym ośrodkiem ziemi niechlowskiej stała się wieś Siciny (nazywana wtedy: Siczow, Sizich, Sytz, Syze lub Sychycz), która istniała jako osada od wczesnego średniowiecza (co najmniej od IX wieku), a którą pierwszy raz wzmiankuje się w rękopisach w roku 1287. Wieś pod panowaniem kolejnego władcy, Henryka (III) głogowskiego stała się dobrze zagospodarowanym i zorganizowanym majątkiem książęcym z folwarkiem. Po nabyciu go od Stefana z Sicin Głogowczyk zrobił z niego swą rezydencję. Książę bywał w Sicinach wielokrotnie. Dwa jego pobyty z lat 1305 i 1309 potwierdzone zostały dokumentami. Henryk (III) głogowski umiera 9 grudnia 1309 roku. Cztery dni wcześniej w Ścinawie wystawił ostatni dokument, swoisty testament, na mocy którego podarował Siciny (Sychycz) klasztorowi cystersów w Lubiążu. Od tej pory wieś staje się głównym ośrodkiem religijnym, administracyjnym i gospodarczym na terenie obecnej ziemi niechlowskiej. Bezpośrednim ośrodkiem miejskim dla tego terenu było miasto Góra, które stało się stolicą weichbildu obejmującego tereny niechlowskie.

W 1331 roku ziemia głogowska została włączona do Korony Czeskiej jako księstwo dziedziczne króla Czech. Pod panowaniem czeskim pozostała do 1526 roku, gdy na skutek wcześniej zawartego układu wiedeńskiego między Władysławem II Jagiellończykiem a cesarzem Maksymilianem I, cały Śląsk dostał się pod panowanie Habsburgów. W okresie reformacji niemal cały weichbild górowski przeszedł na wiarę protestancką. Tylko parafia w Sicinach prowadzona przez cystersów pozostała przy wierze katolickiej, nigdy nie przechodząc na luteranizm. W spisanej w 1670 roku relacji z wizytacji archidiacona Jana Filipa Jakuba w Sicinach dowiadujemy się, że do parafii należały dobra we wsiach: Wronów, Wioska, Radosław, Łęgoń, Tarpno, Brzeżany, Strumienna, Łękanów, Żuchłów, Niechlów, Naratów i Wroniniec. W 1736 roku rozpoczął się proces budowy nowego, barokowego kościoła oraz pałacu w Sicinach, który ostatecznie został ukończony w roku 1774. Wcześniej, w latach 1601-1603 zbudowano kościół we Wronińcu, którego ruiny przetrwały do naszych czasów.

Burzliwym okresem dla mieszkańców ziemi niechlowskiej była wojna trzydziestoletnia (1618-1648). 21 lipca 1626 roku do Góry dotarła wiadomość, że wojska

Ernsta von Mansfelda, w sile 20 tysięcy zbrojnych z 30 działami zbliżają się od zachodu do granic okręgu. Ogłoszono mobilizację. Zbrojni muszkietrzy, halabardnicy i topornicy z całej ziemi górskiej ruszyli przeciw armii Mansfelda, którą spotkali pod Niechłowem. Wywiązała się potyczka, która jednak szybka dobiegła końca wskutek przeważających sił wroga. Zbrojni uciekli do Góry ścigani przez najeźdźców.

Tymczasem pod koniec 1740 roku na Śląsk wkroczyły wojska pruskie, które w styczniu roku następnego opanowały okręg górski i wyparły Habsburgów. Pod panowaniem nowego władcy Fryderyka II Hohenzollerna protestanci mogli liczyć na więcej swobody, zaś dla katolickiego zakonu cystersów, który administrował w Sicinach nadchodził nieuchronny upadek. W 1810 roku król pruski Fryderyk Wilhelm III zarządził sekularyzację zakonów śląskich. Cystersom skonfiskowano wszystkie dobra i zakon rozwiązano. Dobra sicińskie nabyła Wilhelmina Fryderyka Ludwika, córka króla Prus i żona późniejszego króla Zjednoczonych Niderlandów Wilhelma Orańskiego. Ziemie te pozostały własnością tej rodziny do 1910 roku.

Przełomowym czasem na ziemi niechlowskiej był rok 1945. Okręg górski został zdobyty przez armię sowiecką pod dowództwem gen. Wasyla Gordowa. Niemieccy mieszkańcy miast i wsi zostali wysiedleni. Ich gospodarstwa zajęli polscy osadnicy z Małopolski, Wielkopolski oraz z wschodnich terenów II Rzeczypospolitej, zagarniętych przez Związek Sowiecki.

Już od czerwca 1945 rozpoczęto tworzenie struktur administracyjnych nowego powiatu górskiego. Już 31 lipca utworzono Gminę Niechlów, do której należały miejscowości: Bartodzieje, Głobice, Karów, Klimontów, Lipowiec, Naratów, Niechlów, Szaszorowice, Świerczów, Wągroda i Żabin. Bełcz Wielki należał wtedy do gminy Luboszyce. Zaś Wioska, Wronów i Żuchłów przynależały do gminy Chróścina. Natomiast Bogucin, Łękanów, Siciny i Tarpno podlegały pod gminę Glinka. 1 lutego 1946 roku wprowadzone kolejne zmiany w podziale administracyjnym powiatu górskiego. Zlikwidowano większość gmin a na ich miejsce powołano nowe. Do gminy Siciny należały: Bogucin, Brzeżany, Chróścina z Bylicą, Łagiszyn, Łękanów, Naratów, Niechlów z Klimontowem, Polanowo z Polanowcem, Radosław z Nową Wioską, Siciny, Tarpno, Ułanka, Witoszyce z Laskową, Wioska, Wronów i Żuchłów. Zaś do gminy Luboszyce należały wsie: Bartodzieje, Bełcz Wielki, Głobice, Karów, Lipowiec, Masełkowice, Szaszorowice, Świerczów, Wągroda i Żabin. 29 lutego 1949 roku przeprowadzono kolejny podział administracyjny, likwidując gminy

5 lipca 1954 roku przeprowadzono kolejny podział administracyjny powiatu górowskiego. Zlikwidowano wszystkie gminy i utworzono w ich miejsce gromadzkie rady narodowe. Do GRN w Sicinach należały wsie: Łękanów, Siciny, Tarpno, Wioska i Wronów. GRN w Wągradzie (zlikwidowana 31 grudnia 1959 roku) obejmowała wsie: Bartodzieje, Głobice, Karów, Lipowiec, Szaszorowice, Świerczów, Wągroda i Żabin. Miejscowości: Miechów, Naratów, Niechlów z Klimontowem, Wroniniec i Żuchłów tworzyły GRN w Żuchlowie (1 stycznia 1960 roku przeniesiono siedzibę tej gromady do Niechlowa i zmieniono jej nazwę na GRN w Niechlowie.). Do GRN w Luboszcach należały wsie: Bełcz Wielki i Masełkowice. Zaś Bogucin przynależał do GRN w Brzeżanach.

Kolejny podział administracyjny powiatu górowskiego rozpoczęto tworzyć na początku lat 70. XX wieku. 26 kwietnia 1972 roku w Górze przyjęto i zatwierdzono proponowany wstępnie podział powiatu na 5 gmin: Czernina, Góra, Jemielno, Wąsosz i Niechlów, do której przypisano wsie: Bartodzieje, Bełcz Wielki, Bogucin, Głobice, Karów, Lipowiec, Łękanów, Masełkowice, Miechów, Naratów, Niechlów, Siciny, Szaszorowice, Świerczów, Tarpno, Wągroda Wioska, Wroniniec, Wronów, Żuchłów i Żabin oraz przysiółki: Zakrzów, Klimontów, Soplicowo i Piaski. Urząd Gminy w Niechlowie rozpoczął działalność 1 stycznia 1973 roku. Jego naczelnikiem został Bolesław Brański, powołany przez wojewodę. 9 grudnia 1973 roku odbyły się wybory do 36-osobowej Gminnej Rady Narodowej w Niechlowie. Sesja inauguracyjna odbyła się 20 grudnia 1973 roku. Pierwszym przewodniczącym GRN został wybrany Piotr Mikłosz z Wronińca. W 1974 roku nowym naczelnikiem gminy został Stanisław Hołtra, który pełnił tę funkcję do roku 1986. Następnie w latach 1986-1990 naczelnikiem był Jerzy Ryndak. Do 31 maja 1975 roku gmina Niechlów wchodziła w skład województwa wrocławskiego. Od 1 czerwca stała się częścią województwa leszczyńskiego, pozostając w tych strukturach do 31 grudnia 1998 roku. Po reformie administracyjnej z 1999 roku Niechlów znalazł się w obrębie województwa dolnośląskiego, w powiecie górowskim.

Dane dotyczące charakterystyki i historii gminy oraz zabytków gminnych opracowano na podstawie kwerendy archiwalnej w WUOZ, dokumentów strategicznych gminy, raportu o stanie gminy, gminnej witryny internetowej oraz zasobów własnych

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY

Na terenie gminy znajduje się szereg cennych obiektów zabytkowych, które zostały objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, a także które znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków. GEZ w formie kart adresowych zgodnych ze wzorem MKiDN mimo rozpoczętych prac nie została dotąd przyjęta zarządzeniem, zatem podstawowym zadaniem niniejszego programu jest jej założenie. Włączanie i wyłączanie obiektów z GEZ będzie prowadzone w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10.09.2019 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego rejestru zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH Z TERENU GMINY NIECHLÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr	Nr rej.	Data wpisu
1	Bełcz Wielki	Zespół pałacowo-folwarczny:		A/3711/1235A	9.11.1991
2	Bełcz Wielki	Pałac		A/3711/1235A	9.11.1991
3	Bełcz Wielki	Park pałacowy		A/3711/1235A	9.11.1991
4	Bełcz Wielki	Dom mieszkalny	42 a	A/3711/1235A	9.11.1991
5	Bełcz Wielki	Dom mieszkalno-gospodarczy	42 b	A/3711/1235A	9.11.1991
6	Bełcz Wielki	Spichlerz		A/3711/1235A	9.11.1991
7	Bełcz Wielki	Gorzelnia		A/3711/1235A	9.11.1991
8	Bełcz Wielki	Obora, ob. budynek inwentarski i magazyn		A/3711/1235A	9.11.1991
9	Bełcz Wielki	Stajnia		A/3711/1235A	9.11.1991
10	Głobice	Spichlerz, kuźnia i magazyn		A/3726/1315	22.06.1992
11	Karów	Dwór		A/3712/1456	22.09.1993
12	Karów	Park podworski (relikt)		A/3712/1456	22.09.1993
13	Klimontów	Willa - rezydencja	50	A/3713/1176	6.03.1991
14	Łękanów	Zespół dworsko-folwarczny:		A/3714/1021	16.07.1987
15	Łękanów	Dwór	8	A/3714/1021	16.07.1987
16	Łękanów	Park podworski		A/3714/1021	16.07.1987
17	Łękanów	Zespół folwarczny		A/3714/1021	16.07.1987

18	Miechów	Zespół dworsko- folwarczny:		A/3715/1362	18.01.1993
19	Miechów	Dwór		A/3715/1362	18.01.1993
20	Miechów	Park		A/3715/1362	18.01.1993
21	Naratów	Zespół dworsko- folwarczny:		A/3716/1238	3.12.1991
22	Naratów	Dwór	65	A/3727/254	23.04.1951
23	Naratów	Park podworski		A/3716/1238	3.12.1991
24	Naratów	Spichlerz, ob. magazyn		A/3716/1238	3.12.1991
25	Naratów	Obora		A/3716/1238	3.12.1991
26	Siciny	Kościół par. św. Marcina		A/1107/ 897	30.06.1961
27	Siciny	Mur przy kościele		A/1212	11.05.2009
28	Siciny	Pałac (d. prepozytura cystersów z Lubiąża)		A/3728/775	5.10.1960
29	Tarpno	Zespół dworsko- folwarczny:		A/3717/1344	23.12.1992
30	Tarpno	Dwór	25	A/3717/1344	23.12.1992
31	Tarpno	Obora		A/3717/1344	23.12.1992
32	Tarpno	Obora		A/3717/1344	23.12.1992
33	Tarpno	Obora		A/3717/1344	23.12.1992
34	Tarpno	Park podworski (relikt)		A/3717/1344	23.12.1992
35	Wroniniec	Kościół ewangelicki (ruina)		A/1112/ 815	16.12.1960
36	Wroniniec	Kaplica grobowa rodziny von Hocke	39 a	A/1120/1174A	14.12.1990
37	Wroniniec	Dwór	59	A/3718/776	5.10.1960
38	Żabin	Kościół św. Michała Archanioła		A/1109/ 858	6.04.1961
39	Żabin	Dzwonnica		A/5860	20.02.2013
40	Żuchłów	Kościół par. Zesłania Ducha Św., d. ewang.		A/5830	7.05.2012
41	Żuchłów	Wiatrak - młyn	21	A/3719/1141	30.03.1989

Zestawienie obiektów zabytkowych z terenu gminy, wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków i postulowanych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków znajduje się w końcowej części niniejszego opracowania. Należy dodać, iż aktualizacja gminnej ewidencji zabytków w przypadku włączenia nowych obiektów lub wyłączenia musi być prowadzona w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Niestety duża część zabytków nieruchomości znajdujących się na terenie Gminy Niechlów (zwłaszcza tych będących w rękach prywatnych) odbiega od ich pierwotnego stanu zachowania. Ich zmiany spowodowane zostały wpływem czasu, warunkami atmosferycznymi bądź też działalnością człowieka. W wielu budynkach zaobserwować można znaczące zmiany wynikające ze zmian pierwotnych układów okiennych i drzwiowych, pokrycia dachowego, elewacji budynków. Nastąpiły również zmiany funkcji wielu obiektów, zwłaszcza gospodarczych.

Do najważniejszych obiektów zabytkowych z punktu widzenia wartości historycznych należy zaliczyć:

- zespoły sakralne (np. w Sicinach, Wągordzie, Wronińcu, Żabinie i Żuchlowie),
- założenia pałacowe i dworskie (np. Bełcz Wielki, Karów, Łękanów, Miechów, Naratów, Siciny, Tarpno),
- założenia folwarczne (np. Bełcz Wielki, Łękanów, Naratów, Tarpno),
- parki pałacowe i dworskie (np. Bełcz Wielki, Karów, Łękanów, Miechów, Naratów, Tarpno)
- obiekty przemysłowe i gospodarcze (np. spichlerz, magazyn i kuźnia w Głobicach, wiatrak-młyn we wsi Żuchłów).

Teren gminy obfituje w zabytkowe cmentarze ewangelickie. Niestety ze względu na brak bieżącej pielęgnacji zdecydowana większość z nich jest zdewastowana i porośnięta roślinnością, jedynie na niektórych z nich pozostały historyczne nagrobki i pomniki. Pewna grupa cmentarzy ewangelickich została zaadaptowana dla potrzeb bieżących, jednak wiąże się to ze zmianą układu przestrzennego tych nekropolii, a także destrukcją starych nagrobków, które w dużej mierze zostały rozebrane i zastąpione współczesnymi.

Na terenie gminy spotyka się również obiekty małej architektury sakralnej, takie jak kapliczki czy krzyże przydrożne (w tym niezwykle cenny krzyż pokutny w Niechlowie z XIV-XVI w.). Nie są one wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków, ale w perspektywie najbliższych lat planowana jest ich dokładniejsza inwentaryzacja.

Z najważniejszych obiektów posiadających walory historyczne można wymienić:

Pałac w Bełczu Wielkim

Ogromna, piętrowa rezydencja została założona na planie prostokąta i nakryta dachem mansardowym z lukarnami i oknami powiekowymi. Na środku dachu wzniesiono niewielką wieżyczkę nakrytą barokowym, miedzianym hełmem. W części frontowej znajduje się ryzalit poprzedzony potężnym balkonem wspartym na czterech kolumnach doryckich. Do wejścia prowadzi reprezentacyjny podjazd. W elewacji ogrodowej na poziomie parteru znajduje się taras ze schodami do parku, nakryty daszkiem wspartym na ośmiu kolumnach doryckich.

Do pałacu przylega park ze stawem. Kolejni właściciele majątku to rodzina Gilka-Botzow, a ostatnimi właścicielami przed II wojną światową była rodzina Moeller. W czasach II wojny światowej należał już do państwa niemieckiego, prawdopodobnie było to związane z wysokimi kosztami utrzymania i zadłużeniem właścicieli. W tym czasie dobra zostały rozparcelowane przez Śląskie Towarzystwo Krajowe. Po drugiej wojnie światowej obiekt służył oświacie. Na początku mieściła się tu szkoła rolnicza. W latach 70-tych ubiegłego wieku założono zakład wychowawczy, a następnie ośrodek szkolno-wychowawczy dla dzieci upośledzonych umysłowo. Potem po raz kolejny zmieniono formę jego działalności tym razem na ośrodek wychowawczy dla dzieci z zaburzonym zachowaniem, który funkcjonował w pałacu do 1997 roku.

W skład zespołu pałacowego wchodzi również park pałacowy, kaplica, a także stajnie i obory, gorzelnia, spichlerz oraz domy mieszkalne, tworzące wielkopowierzchniowy zespół folwarczny.

Dwór w Łękanowie

Bryła budynku prosta, zwarta, podpiwniczona na całej długości budynku. Budynek jednokondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym z użytkowym poddaszem, z tarasem i schodami w elewacji ogrodowej oraz parą schodów prowadzących do dwóch mieszkań w elewacji frontowej.

Budynek założony na planie prostokąta, z prostokątnym tarasem poprzedzonym trapezowatymi schodami na osi elewacji południowej. Dwu-i półtraktowy, symetryczny, w części centralnej przebudowany (wnętrze z wtórnym podziałem na dodatkowe pomieszczenia i korytarz pośrodku).

Elewacje skromnie opracowane architektonicznie, jednokondygnacyjne, posadowione na wysokim cokole, podpiwniczone, z użytkowym poddaszem,

otynkowane. Otwory okienne i drzwiowe rozmieszczone równomiernie i symetrycznie. Podział horyzontalny podkreślony wysokim cokołem wystającym przed lico ściany, o ściętym szczycie i załamanej linii kryjącej w załamaniach otwory okienne piwnic.

Trzy środkowe osie elewacji frontowej i ogrodowej wyodrębnione za pomocą pilastrów międzyokiennych (elewacja frontowa) oraz pilastrów i półkolumn (elewacja ogrodowa) podtrzymujących uskokowe belkowanie stanowiące w górnej części fragment gzymsu koronującego przechodzącego przez całą elewację.

Elewacją frontową 7-mio osiową, z trzema środkowymi osiami wyodrębnionymi pilastrami międzyokiennymi. W skrajnych osiach (II i VI) otwory wejściowe do budynku poprzedzone schodami. Elewacja ogrodowa 7-mio osiowa, trzy środkowe osie na narożach.

Dwór w Naratowie

Dworek położony w obrębie zabudowań gospodarczych dawnego PGR-u we wsi Naratów, przy drodze z Sicin do Wronina, fasadą zwrócony w kierunku południowym. Budynek poprzedza brukowany podjazd, przed wejściem cementowe schody, od strony południowo-zachodniej ogrodzenie z cegły kryte dachówką, od strony ogrodu taras i obudowana sadzawka.

Murowany z cegły, tynkowany; nad piwnicami sklepienie murowane odcinkowe; nad pomieszczeniami stropy drewniane z podsufitką, w części zachodniej budynku sklepienie kolebkowe z lunetami; więźba dachowa drewniana o konstrukcji krokwiowo-stolcowej z dwoma stolcami stojącymi; dach kryty w górnej połaci łupkiem, w dolnej połaci dachówką ceramiczną karpówką ułożoną pojedynczo, w partii fasady przekrycie analogiczne do górnej połaci dachowej, na osi budynku wieżyczka szalowana pionowo, hełm kryty blachą cynkową, podobnie jak na wieży przy elewacji. W sieni parkiet taflowy; schody dwubiegowe, drewniane z dekoracyjną balustradą, półpodest i podest parkietowe; w pomieszczeniach podłogi parkietowe pokryte PCW. Okna półskrzynkowe, w części zachodniej okno weneckie, portal z piaskowca.

Dworek założony na nieregularnym planie z prostokątną klatką schodową na osi, od strony zachodniej wieża na planie kwadratu. Bryła rozczłonkowana, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, nakryta wysokim dachem mansardowym, wieża dwukondygnacyjna kryta dachem namiotowym. Fasada

siedmioosiowa, część środkowa wydzielona pilastrami, nad nią dekoracyjny, trójosiowy szczyt, w narożnikach facjatki, portal na osi flankowany ukośnymi pilastrami na cokołach, o konsolowych głowicach dekorowanych liśćmi akantu i kampanullami, nad nim profilowany, gierowany gzyms z dwoma karuzami herbowymi, prostokątny otwór drzwiowy w półkolistym obramieniu. Fasada rozczłonkowana oknami w opaskach w tynku, z uszakami i kluczami. Pozostałe elewacje gładkie z symetrycznie rozmieszczonymi oknami. Od strony elewacji zachodniej i południowej oraz fasady - przypory w narożach.

Kościół pw. św. Marcina Biskupa w Sicinach

Siciny od czasów średniowiecza stanowiły siedzibę prepozytury lubiąskiego klasztoru cystersów. Obecny kościół wzniesiony został w latach 1736-40, na miejscu wcześniejszego kościoła gotyckiego. Powstał z fundacji opata cystersów lubiąskich Konstantina Beyera wg projektów Marcina Franza i Karola Marcina Franza. Nie jest wykluczone, że podstawą realizacji był pierwszy projekt kościoła urszulanek w Kutnej Horze, sporządzony przez Kilian Ignacego Dienzenhofera. Wieża dobudowana została w 1753 roku, wg projektu Jana Tadeusza Storcha. Ostatnią kondygnację wieży z hełmem dobudowano w roku 1774. W latach 1738-1740 wrocławski rzeźbiarz Franz Joseph Mangoldt wykonał ołtarz główny i ambonę. Polichromia wnętrza, autorstwa Franza Anthona Feldera oraz Ignacego Axtera ukończona została w roku 1740. Obraz ołtarza głównego wykonał Philip Christian Bentum.

Kościół położony jest w środkowej części miejscowości, po zachodniej stronie głównej drogi wiejskiej, obok zespołu prepozytury. Wejście na teren przykościelny poprzedzone zostało niewielkim, niezabudowanym placem, częściowo obsadzonym drzewami. Teren przykościelny otoczony jest wysokim kamiennie-ceglanym, częściowo tynkowanym murem z okazałą bramą złożoną z dwóch węgarów, zwieńczonych sterczynami w formie szyszek. Po zachodniej stronie kościoła znajduje się barokowy pałac prepozytury opatów lubiąskich. Wzniesiony został na planie krzyża greckiego, przenikającego się z prostokątem. Plan kościoła cechuje się symetrią, zarówno w osi podłużnej jak i poprzecznej. Odpowiednik wieży dostawionej na osi korpusu, stanowi zakrystia, przy prezbiterium.

Kościół trójprzęsłowy. Przęsło środkowe, najszersze, jest kwadratowe. Po obu jego stronach założono wąskie przęsła nawy poprzecznej. Wszystkie człony korpusu przykryto sklepieniami żaglastymi. Wnętrze kościoła cechuje dynamizm i malowniczość.

W narożach przeszła środkowego wykonane zostały półkoliste wnęki ujęte kolumnami, na których oparto koszowe naczółki. Nad nimi założono niewysokie wnęki, z wklęsło wypukłymi emporami. Wnętrze dodatkowo artykułowane jest kompozytowymi pilastrami. Efekt dynamizmu potęguje barokowa polichromia iluzjonistyczna autorstwa Ignacego Axtera i Franza Anthona Feldera, o alegorycznej tematyce, między innymi z przedstawieniem tryumfu Kościoła katolickiego. Na polichromii umieszczony został także widok zespołu prepozytury przed przebudową.

Elewacje kościoła posiadają płaską linearną dekorację, rozczłonkowane są tokańskimi pilastrami ustawionymi na wysokim cokole. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym obwiedziono wąskimi opaskami z kluczem. W ścianach tarczowych transeptu wykonano kazulowe otwory okienne.

Kościół posiada bogate barokowe wyposażenie prezentujące wysoka klasę artystyczną. Ołtarz główny z obrazami Sen św. Marcina autorstwa Philipa Christiana Bentuma oraz Wniebowzięcie autorstwa Michaela Lucasa Willmanna. Figury ołtarzowe oraz ambona wykonane zostały przez Franza Josepha Mangoldta. Na ścianach zachowany cykl obrazów w rokokowych ramach.

Cmentarz przykościelny około 1740 roku otoczony został nowym murem, na którym umieszczono malowane stacje Drogi Krzyżowej oraz XVII-wieczne płyty nagrobne z poprzedniego kościoła.

Pałac (prepozytura) w Sicinach

Początek istnienia grangii cysterskiej w Sicinach przypada na rok 1309, kiedy książę głogowski Henryk podarował opactwu lubiąskiemu Siciny. Barokowy budynek prepozytury wzniesiony został obok wcześniejszego, który został zniszczony na skutek pożaru w 1736 roku. Po zakończeniu prac budowlanych dawny, uszkodzony budynek prepozytury został rozebrany.

Fundamenty pod nowa siedzibę założone zostały w roku 1743. Prace budowlane trwały do 1746, następnie przerwane i rozpoczęte ponownie w 1750 r. Ukończone zostały prawdopodobnie w 1755 r. Budynek wzniesiono wg projektu Marcina Frantza prowadzącego budowę kościoła w Sicinach. Po śmierci Marcina Frantza w 1742 r., pracę przejął jego syn Karol Marcin Frantz, który przypuszczalnie wprowadził kilka zmian w projektach przygotowanych przez ojca.

Pałac prepozytury, obecnie przedszkole i siedziba Gminnej Biblioteki Publicznej, położony jest w środkowej części miejscowości, po zachodniej stronie głównej drogi wiejskiej, w pobliżu kościoła. Wejście na teren założenia prepozytury oraz na teren przykościelny poprzedzone zostało niewielkim, niezabudowanym placem, częściowo obsadzonym drzewami.

Pałac wzniesiony został na planie prostokąta z sienią na osi. Pałac jest budynkiem dwukondygnacyjnym, podpiwniczonym, przykryty dachem mansardowym z lukarnami. Jedenastoosiową fasadę (elewację wschodnią) zaakcentowano środkowym płytkim trójosiowym ryzalitem, rozczłonkowanym korynckimi pilastrami w wielkim porządku. Ryzalit w partii dachu zwieńczony został pełną attyką, z ustawionymi na niej figurami świętych(?). Pozostałe elewacje rozczłonkowano pionowymi płycinami. Wejście główne ujęto piaskowcowym portalem, nad którym umieszczono dwa kartusze z herbami opactwa lubiąskiego, analogicznymi jak umieszczone nad wejściem do klasztoru w Lubiążu.

W środkowej części budynku umieszczona została reprezentacyjna klatka schodowa o dwóch rozdzielnych równoległych biegach. Stropy reprezentacyjnych wnętrz ozdobione zostały freskami autorstwa Ignatza Axtera i Franza Anthona Feldera. Strop refektarza zdobi alegoryczne malowidło przedstawiające gloryfikację fundatorów Henryka III głogowskiego i jego syna Jana Ścinawskiego i zwycięstwo wiary katolickiej.

Ruina kościoła ewangelickiego we Wronińcu

Pozostający w ruinie kościół pw. Świętej Trójcy zbudowany został dla miejscowej gminy ewangelickiej w latach 1601-1603, przez właściciela tutejszych dóbr szlacheckich Kaspra von Kreckwitz. W roku 1618 z inicjatywy ówczesnego właściciela majątku, Jerzego von Stosch, został rozbudowany o aneks północny, gdzie umieszczono lożę kolatorską. W roku 1653 w wyniku działań kontrreformacyjnych kościół został odebrany protestantom i włączony do katolickiej parafii w Osetnie. Od tego czasu pozostawał nieużytkowany. Protokoły powizytacyjne z II poł. XVII w. mówią o złym stanie technicznym kościoła. W ręce protestantów kościół wrócił zapewne po roku 1741. W latach 1774-1775 nowy właściciel Wronińca Jan Krzysztof von Hocke przeprowadził remont wieży z dostawieniem przypór oraz z nadbudową o jedną kondygnację. Pracami budowlanymi kierował mistrz murarski Konrad z Jabłonnej, prace ciesielskie wykonał Tadeusz Storek z Czech.

Kościół usytuowany jest w środkowej części miejscowości, otoczony rozległym cmentarzem przykościelnym o kształcie zbliżonym do prostokąta. Obecnie pozostaje w stanie ruiny. Po południowej stronie kościoła, przy zachodniej części budowli, usytuowana została niewielka, także pozostająca w stanie ruiny, barokowa kaplica grobowa. Korpus kościoła wzniesiony został na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętą częścią prezbiterialną oraz dwoma prostokątnymi aneksami, dzięki czemu uzyskał kształt zbliżony do krzyża. Od zachodu na osi kościoła dostawiona została wysoka, sześciokondygnacyjna wieża, założona na rzucie kwadratu, w dwóch ostatnich kondygnacjach przechodząca w ośmiobok, przykryta niewysokim ośmiopłóciowym dachem. Do czasów obecnych zachowane są fragmenty ścian obwodowych korpusu kościoła oraz wieża. Od strony południowej, w osi I od zach. w całości zachowany jest zamknięty łukiem pełnym otwór okienny. W zachodniej elewacji wieży, w przyziemiu, znajduje się szeroki otwór drzwiowy zamknięty łukiem pełnym, prowadzący do kruchty. Kruchta przykryta jest sklepieniem krzyżowym.

Kościół pw. św. Michała Archanioła w Żabinie

Kościół w Żabinie wzniesiony został w 1. ćw. XIV w. Po raz pierwszy w źródłach historycznych wzmiankowany był w 1326 roku. W roku 1376 wymieniony został proboszcz kościoła w Żabinie. W II poł. XVI w. kościół został przejęty przez protestantów. Katolikom zwrócony został w roku 1654. Jeszcze w wieku XVIII kościół posiadał uposażenie, na które składały się trzy łany, rybacówka i las. Przy południowej elewacji korpusu dostawiona została w XIX lub XX w. niewielka kruchta. Kościół restaurowany był w roku 1932, w latach 1960, 1980 oraz współcześnie.

Kościół usytuowany jest w północnej części miejscowości. Jest budowlą orientowaną, otoczoną rozległym cmentarzem przykościelnym o kształcie nieregularnego wieloboku. Na terenie cmentarza w części pld.-wsch. wzniesiona została drewniana, XVIII-wieczna dzwonnica. Po południowej stronie cmentarza znajduje się zagroda plebańska.

Kościół murowany z cegły o elewacjach utrzymanych w surowej cegle. Jednonawowy z wyodrębnionym, nieco węższym, prosto zamkniętym prezbiterium oraz

z dostawioną od zachodu czterokondygnacyjną masywną, niewysoką wieżą, zabudowaną na planie prostokąta, oszkarpowany. Do prezbiterium od północy przylega kamienno-ceglana, tynkowana zakrystia, przykryta dachem pulpitowym. Do części nawowej od południa dostawiono niewielką prostokątną kruchtę. Prezbiterium, nawa oraz wieża przykryte zostały dachami dwuspadowymi. Wnętrze nawy, prezbiterium oraz kruchtę w przyziemiu wieży przykryte zostało sklepieniami krzyżowo-żebrowymi, o żebrach spływających na wsporniki. Zakrystia sklepią została kolebką. W drugiej kondygnacji wieży założona została empora, otwarta do wnętrza nawy szeroką arkadą. Prawdopodobnie w czasach, kiedy kościół był w rękach protestantów, empora podzielona została na dwie kondygnacje. Elewacje prezbiterium są jednoosiowe o niewielkich otworach okiennych zamkniętych łukiem ostrym. We wschodniej ścianie prezbiterium zachowany jest wczesnogotycki maswerk. Północna elewacja nawy także jednoosiowa z ostrołuczny otworem okiennym. Elewacja południowa, pierwotnie dwuosiowa z wąskimi otworami okiennymi zamkniętymi łukiem ostrym, została wtórnie przekształcona. Ostrołuczne otwory okienne zamurowano, natomiast środkowej części elewacji, ponad kruchtą wykuto otwór okienny zamknięty łukiem pełnym.

W kościele zachowana jest manierystyczna bogato zdobiona ambona z 1605 roku z fundacji Adriana von Unruh oraz kamienna chrzcielnica, z 1. poł. XVII w. z umieszczonymi na czaszy płaskorzeźbionymi polichromowanymi scenami z Nowego Testamentu. Ołtarz główny pochodzi z 2. poł. XVIII w. Zachował się również zespół nowożytnych piaskowcowych płyt nagrobnych.

Kościół pw. Zesłania Ducha Świętego w Żuchlowie

Kościół usytuowany po północnej stronie drogi Góra-Szlichtyngowa, od wschodu połączony z plebanią arkadową, częściowo przeszkloną galerią. Murowany z cegły; strop drewniany z desek imitujący dach z ozdobnymi wiszącymi stolcami, absyda przekryta konchą, w prezbiterium sklepienie żeglaste, w pomieszczeniach przy prezbiterium stropy drewniane płaskie z podsufitką. Więźba dachowa drewniana o konstrukcji stolcowo-jętkowej, dach i hełm wieży kryte dachówką ceramiczną karpówką ułożoną w rybią łuskę. W nawie posadzka ceglana, w prezbiterium i pomieszczeniach przy prezbiterium posadzka z płytek ceramicznych. Empory drewniane, schody na emporę drewniane*, jednobiegowe. Drzwi wejściowe ramiakowo-płycinowe.

Kościół założony na planie prostokąta, pięcioprzęsłowy, z prezbiterium na planie prostokąta zakończonym półkolistą absydą. Absyda i prezbiterium wydzielone

łukami tęczowymi. Przy prezbiterium z obu stron prostokątne pomieszczenia. Od południa wieża na planie prostokąta, po jej bokach prostokątne pomieszczenia zawierające klatki schodowe. Bryła zwarta z dominantą wieży, absyda obniżona w stosunku do korpusu nawowego. Kościół przykryty dachem dwuspadowym, wieża dachem namiotowym. Wnętrze z jednokondygnacyjnymi emporami wspartymi na słupach 6 przekroju prostokąta. Ściany boczne rozczłonkowane płaskimi filarami przyściennymi.

W elewacji północnej w korpusie wieży prostokątny portal o wykroju prostokątnym, drzwi wejściowe dwuskrzydłowe. Elewacje boczne pięcioosiowe, rozczłonkowane płycinami z oknami w dwóch kondygnacjach, w kondygnacji pierwszej biforia, w drugiej okna zamknięte od góry łukiem pełnym. W absydzie trzy okna zamknięte od góry łukiem półkolistym, podobne okna w elewacji południowej. Elewacje wieńczy od góry fryz arkadkowy.

W zakrystii posągi czterech ewangelistów umieszczone w niszach. Zachowane niemal kompletnie wyposażenie kościoła-ławki, organy, ambona.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych z terenu gminy

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura ludowa, której materialnym wyznacznikiem jest budownictwo wiejskie, podlega dynamicznym zmianom tak w funkcji obiektów, jak i w formie. Lokalne społeczności wioskowe, dla których tradycyjne wzory postępowania były wyznacznikiem wartości kształtujących tę społeczność, odchodzą w przeszłość. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie gminy Niechlów spotyka się coraz mniej przykładów tradycyjnego budownictwa wiejskiego. Można by powiedzieć, że stan techniczny budynków jest determinowany stanem świadomości o ich historycznej funkcji oraz uświadamianej potrzebie adaptacji we współczesnym społeczeństwie.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Do istotnych zagrożeń należą indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które są wyznacznikiem działań, skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Ważnym na dzień dzisiejszy problemem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet programów rewaloryzacyjnych. Swoisty determinizm ekonomiczny niezbędny w prawidłowo postrzeganej polityce ochrony dóbr zabytkowych, to warunek szczególny, którego dopełnienie pozwoli mieć nadzieję, że w czasie rozsądnym do przewidzenia, uda się zrealizować wszystkie zadania związane z rewaloryzacją.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wszelkie prace przy obiektach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

W celu uzyskania informacji na temat zabytków ruchomych z terenu gminy Niechlów należy skontaktować się z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski i znajdują się na arkuszach 65-23, 66-22, 66-23, 67-21, 67-22, 67-23, 68-21, 68-22, 68-23, 69-22 i 69-23. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Gmina Niechlów nie posiada na moment opracowania niniejszego programu ewidencji stanowisk archeologicznych, zatem brak jest możliwości dokładniejszej analizy zasobu zabytków archeologicznych. W okresie trwania perspektywy niniejszego programu karty dla stanowisk zostaną opracowane.

Do rejestru zabytków archeologicznych województwa dolnośląskiego wpisano następujące stanowiska z terenu gminy:

1. Bartodzieje nr 3, AZP 67-22/68 - nr rej. 107/ Arch z dn. 01.04.1965
2. Lipowiec nr 2, AZP 68-22/18 - nr rej. 54/ Arch z dn. 27.09.1964
3. Masełkowice nr 1, AZP 69-23/1 - nr rej. 315/ Arch z dn. 15.03.1968
4. Miechów nr 1, AZP 68-22/48 - nr rej. 313/ Arch z dn. 15.07.1968
5. Siciny nr 1, AZP 66-23/98 - nr rej. 492/ Arch/70 z dn. 21.10.1970
6. Siciny nr 5, AZP 66-23/100 - nr rej. 43/ Arch z dn. 25.09.1964
7. Szaszorowice nr 1, AZP 68-22/26 - nr rej. 555/ Arch/71 z dn. 30.04.1971
8. Szaszorowice nr 17, AZP 68-22/47 - nr rej. 48/ Arch z dn. 20.02.1969
9. Wioska nr 1, AZP 66-23/130 - nr rej. 511/ Arch/70 z dn. 10.12.1970

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przed wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. Do takich inwestycji w najbliższych latach należy zaliczyć następujące projekty:

- budowa kanalizacji sanitarnej;
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w sołectwach gminy;
- rozbudowa sieci dróg gminnych i powiatowych;
- budowa obiektów rekreacyjno – sportowych.

Analiza map AZP wskazuje, że zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu. Z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować.

Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycję badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczna uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo wojewódzki konserwator zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 7 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków (w tym archeologicznych) ustala się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji z zakresie lotniska użytku publicznego.

6.6 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Na terenie gminy znajduje się wiele interesujących obiektów związanych z dziedzictwem kulturowym regionu. W przestrzeni najsilniej zaznaczają swoją obecność obiekty kubaturowe, przede wszystkim obiekty architektury sakralnej

i rezydencjonalnej, te ostatnie zwłaszcza w powiązaniu z parkami krajobrazowymi i towarzyszącą zabudową.

Zachowane obiekty zabytkowe pozwalają odczytać funkcję, jaką w przeszłości w danej miejscowości była spełniana. Zachowane przykłady zabytkowego budownictwa zagrodowego obrazują możliwości, jakie w tym zakresie istniały w XIX i na pocz. XX w. na terenach objętych zaborem pruskim.

Wiele wsi legitymuje się założeniami planistycznymi pochodzącymi z okresów średniowiecza, najcenniejsze układy ruralistyczne figurują w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W oparciu o sposób ukształtowania struktury przestrzennej poszczególnych wsi, na terenie gminy, można wyróżnić następujące typy osadnicze:

- ulicówka, która cechuje się rozlokowaniem zabudowy wzdłuż drogi. Na terenie gminy występuje np. w Miechowie, Naratowie, Wiosce, Wronowie (posiada małą owalnicę), Żuchlowie, Żabinie;
- zabudowa o charakterze widlicowej, stanowiąca przejściową strukturę pomiędzy ulicówką a wsią wielodrożną, gdzie zabudowa koncentruje się wzdłuż 2-3 dróg rozwidlających się w kształcie litery V. Pojawia się np. w Świerczowie;
- wielodrożnica, oparta na kilku, nieregularnie usytuowanych ciągach komunikacyjnych. Występuje np. w Bartodziejach, Karowie, Sicinach;
- owalnica, w której zabudowa wsi koncentruje się wokół centralnie ulokowanego placu wyznaczonego przez dwie ulice. Na terenie gminy występuje np. w Łękanowie. Forma owalnicy pojawia się również we Wronińcu.

Na moment opracowania niniejszego dokumentu nie utworzono na terenie gminy parków kulturowych.

6.7 ZASOBY MUZEALNE

Na terenie gminy brak placówek muzealnych.

6.8 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Na terenie gminy zachowana jest pamięć o miejscach kultu takich jak kapliczki przydrożne, które są pielęgnowane przez lokalną społeczność. W ramach edukacji szkolnej i przedszkolnej organizowane są różnego typu zajęcia związane z tradycjami regionalnymi, organizowane są również imprezy związane ze zwyczajami rolniczymi (np. coroczne Dożynki).

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Rzeźba obecność lasów i cieków wodnych, w tym doliny Odry i Baryczy • Dobra drogowa dostępność gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak dostępności kolejowej • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

• Dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych • Bogata historia terenów gminy • Zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej • Obecność założeń dworsko-parkowych i terenów zieleni komponowanej • Cenny zasób stanowisk archeologicznych w tym wpisanych do rejestru zabytków • Spora grupa obiektów małej architektury w postaci kapliczek, krzyży przydrożnych itp. • Duża liczba cmentarzy różnych wyznań • Bliskie sąsiedztwo siedziby powiatu - Góry • Korzystna lokalizacja siedziby Gminy, w centrum obszaru Gminy • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych • Uczestnictwo Gminy w działaniach związanych z turystyką	• Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Brak wsparcia dla rewaloryzacji zabytków przez właścicieli instytucjonalnych np. KOWR • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych Gminy • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych

SZANSE

ZAGROŻENIA

• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Ewidencja obiektów zabytkowych małej architektury może stanowić podstawę dla rozszerzenia GEZ • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nienawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach przestrzennych, związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Lokalizacja obiektów małej architektury w pobliżu ruchliwych szlaków komunikacyjnych grozi ich destrukcją w przypadku zdarzeń drogowych

• Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. w ramach RPO) • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. KSOW • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych	• Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe (szczególnie powodzie i podtopienia) • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY NIECHLÓW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PRIORYTET I - DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, na miarę możliwości finansowych budżetu Gminy,
2. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie gminy,
3. Wspólne działania z Powiatowym Urzędem Pracy w celu wykorzystania osób bezrobotnych do prac pielęgnacyjnych przy obiektach zabytkowych (np. terenach cmentarnych),
4. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich),
5. Monitorowanie stanu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, a będących pod administracją Gminy.

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych i lokalizacji GPS i kodów QR,
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy,
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi,
2. Coroczna aktualizacja założeń przyjętego w roku gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
  - o Realizacja zasad ładu przestrzennego m.in. poprzez utrzymanie czytelności form przestrzennych, dostosowania form budowli w stosunku do ich funkcji w przestrzeni oraz dbałości o krajobraz kulturowy,
3. Opracowanie Gminnej Ewidencji Zabytków (2023-2024 rok)
4. Regularna aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
5. Opracowanie ewidencji obiektów małej architektury.

Cel szczegółowy I.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego,
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego,
3. Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy I.4 Realizacja zadań inwestycyjnych wspartych środkami budżetu Gminy Niechlów

Działania:

Najważniejszym działaniem wspartym z budżetu będzie rewaloryzacja pałacu w Sicinach, polegająca na zabezpieczeniu obiektu oraz zagospodarowaniu sąsiadującego terenu, na którą planowane jest pozyskanie środków inwestycyjnych z programu Polski Ład. Gmina regularnie przeznaczająca środki budżetowe na remont obiektu, w latach 2008-2018 wymieniono poszycie dachowe. W ramach inwestycji na lata 2023-2026 planowane jest:

- Opracowanie dokumentacji projektowej, kosztorysowej i specyfikacji technicznej w oparciu o uzgodnienia i opinie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- Zabezpieczenie obiektu przed dalszym zawilgoceniem ścian
- Wykonanie drenażu opaskowego wokół budynku
- Odprowadzenie wody do studni chłonnej na terenie działki
- Naprawa tynków na elewacji
- Remont okien
- Konserwacja i rewitalizacja elementów wystroju attyki i ryzalitu fasady
- Konserwacja i renowacja drzwi frontowych
- Naprawa lub wymiana uszkodzonych elementów więźby dachowej
- Wykonanie niezbędnych prac w zakresie remontu poszycia dachowego

Kolejnym działaniem wspartym przez budżet Gminy Niechlów (pod warunkiem otrzymania środków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków – całość inwestycji 1 000 000 złotych) jest rewaloryzacja ruin byłego kościoła poewangelickiego we Wronińcu, polegająca na ich zabezpieczeniu, utrwaleniu oraz częściowemu odrestaurowaniu. Prowadzone w latach 2023-2024 prace będą miały na celu zahamowanie procesów degradacji zabytku oraz poprawę walorów estetycznych obiektu i obejmować będą m. in.:

- Oczyszczenie, wzmocnienie i częściowe odtworzenie ubytków występujących w pozostałościach ścian kościoła,
- Naprawę więźby dachowej i pokrycia dachu wieży
- Regulację iglicy na szczycie wieży oraz zabezpieczenie i wzmocnienie jej murów
-

W przypadku pojawienia się dalszych, pilnych potrzeb remontowych dla obiektów będących pod administracją gminną planuje się wygosparowanie dalszych środków finansowych, na miarę możliwości budżetowych gminy.

PRIORYTET II – ROZWÓJ TURYSTYKI W GMINIE W OPARCIU O BOGACTWO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry terenowe, gry wojenne,
3. Tworzenie szlaków turystycznych związanych z historycznymi postaciami z terenów gminy,
4. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym,
5. Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu lokalne wartości historyczne.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów tradycyjnych, Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację gminnej strony internetowej
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych,
3. Rozwój systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym,
4. Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi.

Cel szczegółowy II.4 Poprawa dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych

Działania:

1. Przystosowanie obiektów zabytkowych dla osób z niepełnosprawnością,
2. Wykorzystanie dźwięków, muzyki i audioprzewodników w celu przedstawiania informacji o obiektach zabytkowych osobom niewidomym i niedowidzącym.

Z racji faktu zaistnienia sytuacji epidemiologicznej oraz geopolitycznej i związanych z tym trudności z oszacowaniem potencjalnego budżetu Gminy, na chwilę obecną Gmina nie jest w stanie podać konkretnych szczegółów dla większej liczby inwestycji w zasób zabytkowy. Dodatkowo w związku z faktem, że tylko niewielka część obiektów jest administrowana przez Gminę, a pozostałe stanowią własność osób prywatnych i prawnych możliwości inwestycyjne są w bardzo dużej mierze ograniczone do przekazywania środków w ramach uchwały Rady Gminy o dofinansowaniu zabytków wpisanych do rejestru lub GEZ. W momencie ustabilizowania sytuacji ekonomicznej Gmina będzie kontynuować realizację priorytetów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, traktując je jako jedno z podstawowych działań samorządu gminnego.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Niechlów powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Niechlów zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury - np. biblioteka) oraz referaty Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),

- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)

- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko, Program FEnIKS
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY NIECHLÓW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Niechlów jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Niechlów, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób

uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Niechlów, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.p.	miejsowość	obiekt	adres	nr
1.	BARTODZIEJE	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	BARTODZIEJE	D. cmentarz ewangelicki	na pd. od wsi	
3.	BARTODZIEJE	Dom mieszkalny		9a
4.	BARTODZIEJE	Dom mieszkalny		10
5.	BARTODZIEJE	Dom mieszkalny		12
6.	BARTODZIEJE	Dom mieszkalny		20
a.	Bartodzieje	Stodoła		20
1.	BEŁCZ WIELKI	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	BEŁCZ WIELKI	D. cmentarz ewangelicki	na pn. od wsi	
3.	BEŁCZ WIELKI	Zespół pałacowo-folwarczny:		
a.	Bełcz Wielki	Pałac		
b.	Bełcz Wielki	Park pałacowy		
c.	Bełcz Wielki	Kaplica	obok pałacu	
d.	Bełcz Wielki	Dom mieszkalny		42 a
e.	Bełcz Wielki	Dom mieszkalno-gospodarczy		42 b

f.	Bełcz Wielki	Dom mieszkalny		42 e
g.	Bełcz Wielki	Dom mieszkalny		42 g
h.	Bełcz Wielki	Dom mieszkalny		42 h
i.	Bełcz Wielki	Spichlerz		
j.	Bełcz Wielki	Gorzelnia		
k.	Bełcz Wielki	Obora, ob. budynek inwentarski i magazyn		
l.	Bełcz Wielki	Obory		
ł.	Bełcz Wielki	Stajnia		
4.	BĘLCZ WIELKI	Dom mieszkalny		9
5.	BĘLCZ WIELKI	Dom mieszkalny		27
6.	BĘLCZ WIELKI	Dom mieszkalny		31
7.	BĘLCZ WIELKI	Dom mieszkalny		34
a.	Bełcz Wielki	Budynek gospodarczy		34
8.	BĘLCZ WIELKI	Dom Ludowy + dom mieszkalny		41
1.	GŁOBICE	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	GŁOBICE	D. cmentarz ewangelicki	poza wsią	
3.	GŁOBICE	Zespół folwarczny:		
a.	Głobice	Park podworski		
b.	Głobice	Spichlerz, kuźnia i magazyn		
c.	Głobice	Dom mieszkalny pracowników folwarku		
4.	GŁOBICE	Dom mieszkalny		6
a.	Głobice	Budynek gospodarczy		6
1.	KARÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	KARÓW	D. cmentarz ewangelicki		
3.	KARÓW	Zespół dworsko-folwarczny:		
a.	Karów	Dwór		
b.	Karów	Park podworski (relikt)		
c.	Karów	Dom mieszkalny (d. czworak)		25
d.	Karów	Obora I		
e.	Karów	Obora II		
4.	KARÓW	Dom mieszkalny		19
1.	KLIMONTÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	KLIMONTÓW	Zespół rezydencjonalno-folwarczny:		
a.	Klimontów	Willa - rezydencja		50
	Klimontów	Zespół folwarczny:		2
b.	Klimontów	Dom zarządcy		
c.	Klimontów	Obora I		
d.	Klimontów	Obora II		
e.	Klimontów	Spichlerz		
f.	Klimontów	Stodoła		

g.	Klimontów	Budynek gospodarczy I (ruina)		
h.	Klimontów	Budynek gospodarczy II		
i.	Klimontów	Kurnik, ob. magazyn		
3.	KLIMONTÓW	Most	na rz. Rów	
4.	KLIMONTÓW	Most drogowy		
5.	KLIMONTÓW	Aleja dębowa	przy drodze z Niechlowa	
1.	LIPOWIEC	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	LIPOWIEC	Dom mieszkalny		5
3.	LIPOWIEC	Dom mieszkalny		13
4.	LIPOWIEC	Zespół dworsko-folwarczny:		16-17
a.	Lipowiec	Dwór		16
b.	Lipowiec	Dom mieszkalny		17 a-b
5.	LIPOWIEC	Kolonia domów mieszkalnych		
a.	Lipowiec	Dom mieszkalny		5-11
b.	Lipowiec	Dom mieszkalny		18-19
c.	Lipowiec	Dom mieszkalny		21-26
6.	LIPOWIEC	Aleja lipowa	przy drodze Bełcz Wielki - Lipowiec	
1.	ŁĘKANÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	ŁĘKANÓW	D. cmentarz ewangelicki	na wsch. od wsi	
3.	ŁĘKANÓW	Zespół dworsko-folwarczny:		
a.	Łękanów	Dwór		8
b.	Łękanów	Park podworski		
c.	Łękanów	Zespół folwarczny		
4.	ŁĘKANÓW	Młyn		
5.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny (d. dwojak)		3
6.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny (d. dwojak)		4
7.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny (d. dwojak)		5
8.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		6
9.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		9
10.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		10
11.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		12
12.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		13
a.	Łękanów	Stodoła		13
13.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		15
14.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		21
15.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny (d. młyn + piekarnia)		22
16.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		23
17.	ŁĘKANÓW	Stodoła	przy nr 24	
18.	ŁĘKANÓW	Stodoła	przy nr 31	

19.	ŁĘKANÓW	Stodoła	przy nr 33	
20.	ŁĘKANÓW	Stodoła	przy nr 36	
21.	ŁĘKANÓW	Budynek gospodarczy	przy nr 40	
22.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		41
a.	Łękanów	Budynek gospodarczy		41
23.	ŁĘKANÓW	Kuźnia	obok nr 46	
24.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		47
25.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		50 a
26.	ŁĘKANÓW	Stodoła	przy zagrodzie nr 53	
27.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		56
28.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		58
29.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		59
30.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		61
31.	ŁĘKANÓW	Dom mieszkalny		65
1.	MASEŁKOWICE	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	MASEŁKOWICE	Dom mieszkalny		9
3.	MASEŁKOWICE	Dom mieszkalny		16-17-18
4.	MASEŁKOWICE	Aleja lipowa		
1.	MIECHÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	MIECHÓW	Cmentarz katolicki	w lesie	
3.	MIECHÓW	Zespół dworsko-folwarczny:		
a.	Miechów	Dwór		
b.	Miechów	Park		
c.	Miechów	Obora		
4.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		2
5.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		3
6.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		10
7.	MIECHÓW	Budynek gospodarczy	naprzeciw nr 14	
8.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		15
9.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		21
10.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		22
11.	MIECHÓW	Dom mieszkalny (d. czworak)		25
12.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		26
13.	MIECHÓW	Dom mieszkalny		31
1.	NARATÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	NARATÓW	Kaplica		
3.	NARATÓW	Cmentarz katolicki	na skraju lasu	
4.	NARATÓW	Zespół dworsko-folwarczny:		
a.	Naratów	Dwór		65
b.	Naratów	Park podworski		
c.	Naratów	Spichlerz, ob. magazyn		
d.	Naratów	Obora		

5.	NARATÓW	Zespół d. dworca		63
a.	Naratów	Dworzec PKP, ob. dom mieszkalny		63
b.	Naratów	Budka dróżnika		
c.	Naratów	Budynek WC		
d.	Naratów	Dom mieszkalny		64
6.	NARATÓW	Dom mieszkalny		4
7.	NARATÓW	Dom mieszkalny		5
8.	NARATÓW	Dom mieszkalny		12
9.	NARATÓW	Dom mieszkalny, ob. szkoła		17
a.	Naratów	Stodoła		17?
10.	NARATÓW	Dom mieszkalny		19
11.	NARATÓW	Dom mieszkalny		24
12.	NARATÓW	Dom mieszkalny		30
13.	NARATÓW	Stodoła	przy zagrodzie nr 31	
14.	NARATÓW	Dom mieszkalny		35
15.	NARATÓW	Dom mieszkalny		41
16.	NARATÓW	Dom mieszkalny		51
17.	NARATÓW	Dom mieszkalny		52
18.	NARATÓW	Dom mieszkalny		53
19.	NARATÓW	Dom mieszkalny		60
20.	NARATÓW	Szkoła		62
22.	NARATÓW	Dom mieszkalny		65
1.	NIECHLÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	NIECHLÓW	D. cmentarz ewangelicki	na skraju wsi	
3.	NIECHLÓW	Park miejski		
4.	NIECHLÓW	Zespół folwarczny:	ul. Głogowska	
a.	Niechlów	Dwór	ul. Głogowska	27
b.	Niechlów	Oficina mieszkalna	ul. Głogowska	
c.	Niechlów	Budynek gospodarczy	ul. Głogowska	
d.	Niechlów	Stajnia I		
e.	Niechlów	Stajnia II		
f.	Niechlów	Obora I		
g.	Niechlów	Obora II		
h.	Niechlów	Zespół stodół		
i.	Niechlów	Zespół 4 domów mieszkalnych		
5.	NIECHLÓW	Szkoła Podstawowa	ul. Dworcowa	
6.	NIECHLÓW	Zakłady Przemysłu Ziemiaczanego:	ul. Przemysłowa	8
a.	Niechlów	Dom mieszkalny (dom zarządzających)	ul. Szkolna	2
b.	Niechlów	Krochmalnia		
c.	Niechlów	Magazyn nr 3		
e.	Niechlów	Magazyn nr 7		
d.	Niechlów	Wycierkownia i magazyn nr 11		

e.	Niechlów	Warsztaty nr 6, d. płatkarnia i laboratorium		
7.	NIECHLÓW	Dom mieszkalny		#####
8.	NIECHLÓW	Stodoła		13a
9.	NIECHLÓW	Stodoła		21
10.	NIECHLÓW	Dom mieszkalny		29
11.	NIECHLÓW	Dom mieszkalny		32
12.	NIECHLÓW	Dom mieszkalny		34
13.	NIECHLÓW	Kolonia domów mieszkalnych		36-38-40-42
1.	SICINY	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	SICINY	Kościół par. św. Marcina		
a.	Siciny	Mur przy kościele		
b.	Siciny	Cmentarz katolicki		
c.	Siciny	Plebania		
3.	SICINY	Cmentarz katolicki, d. ewangelicki	na pd.-zach. od wsi	
4.	SICINY	Zespół pałacowo-folwarczny:		
a.	Siciny	Pałac (d. prepozytura cystersów z Lubiążą)		
b.	Siciny	Brama wjazdowa		
	Siciny	Zespół folwarczny:		
c.	Siciny	Spichlerz		
d.	Siciny	Stodoła		
e.	Siciny	Obora I		
f.	Siciny	Obora II		
g.	Siciny	Chlewnie I-II-III		
5.	SICINY	Szkoła		
6.	SICINY	Dom mieszkalny		2
7.	SICINY	Dom mieszkalny		3
8.	SICINY	Dom mieszkalny		13
9.	SICINY	Stodoła	przy nr 15	
10.	SICINY	Dom mieszkalny		20
11.	SICINY	Dom mieszkalny		23
12.	SICINY	Dom mieszkalny, ob. poczta		24
13.	SICINY	Dom mieszkalny		27
14.	SICINY	Dom mieszkalny		29
15.	SICINY	Zabudowania gospodarcze:	przy nr 32	
a.	Siciny	Stodoła		
b.	Siciny	Świniarnia		
16.	SICINY	Dom mieszkalny		34
17.	SICINY	Dom mieszkalny		41
18.	SICINY	Dom mieszkalny		44
19.	SICINY	Dom mieszkalny		45
20.	SICINY	Dom mieszkalny		51

21.	SICINY	Dom mieszkalny		63
22.	SICINY	Dom mieszkalny		64
23.	SICINY	Dom mieszkalny		65
24.	SICINY	Dom mieszkalny		71
25.	SICINY	Dom mieszkalny	przy nr 71	
26.	SICINY	Dom mieszkalny		75
27.	SICINY	Stodoła	przy nr 93	
28.	SICINY	Dom mieszkalny		95
29.	SICINY	Dom mieszkalny		99
30.	SICINY	Dom mieszkalny		104
31.	SICINY	Dom mieszkalny		
1.	SZASZOROWICE	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	SZASZOROWICE	Cmentarz katolicki		
a.	Szaszorowice	Kaplica (dom przedpogrzebowy)		
3.	SZASZOROWICE	Zespół pałacowo- folwarczny:		
a.	Szaszorowice	Pałac, ob. szkoła		28
b.	Szaszorowice	Brama wjazdowa		
	Szaszorowice	Zespół folwarczny:		
c.	Szaszorowice	Oficina mieszkalna		
d.	Szaszorowice	Stodoła		
e.	Szaszorowice	Obora I		
f.	Szaszorowice	Obora II		
g.	Szaszorowice	Park pałacowy		
4.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		3
5.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		5
6.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		11
7.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		12
8.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		14
9.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		15
10.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		30
11.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		31
12.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		40
13.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		42
14.	SZASZOROWICE	Dom mieszkalny		45
a.	Szaszorowice	Budynek gospodarczy		45
15.	SZASZOROWICE	Most	na rz. Baryczy	
1.	ŚWIERCZÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	ŚWIERCZÓW	D. cmentarz ewangelicki	na pn. od wsi	
3.	ŚWIERCZÓW	Dom mieszkalny		2
4.	ŚWIERCZÓW	Dom mieszkalny		5
5.	ŚWIERCZÓW	Dom mieszkalny		6
6.	ŚWIERCZÓW	Dom mieszkalny		8
7.	ŚWIERCZÓW	Dom mieszkalny		13
8.	ŚWIERCZÓW	Dom mieszkalny		16

1.	TARPNO	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	TARPNO	Zespół dworsko-folwarczny:		
a.	Tarpno	Dwór		25
b.	Tarpno	Dom mieszkalny		25 b
c.	Tarpno	Dom mieszkalny		25 d
d.	Tarpno	Obora		
e.	Tarpno	Obora		
f.	Tarpno	Obora		
g.	Tarpno	Dom mieszkalny, ob. świetlica		
h.	Tarpno	Stolarnia, kuźnia i garaż		
i.	Tarpno	Stodoła		
j.	Tarpno	Magazyn na nawozy		
k.	Tarpno	Park podworski (relikt)		
3.	TARPNO	Dom mieszkalny		10
4.	TARPNO	Dom mieszkalny		11
5.	TARPNO	Dom mieszkalny		12
6.	TARPNO	Dom mieszkalno-gospodarczy		16
7.	TARPNO	Budka stróża	naprzeciw nr 16	
8.	TARPNO	Dom mieszkalny		25
9.	TARPNO	Dom mieszkalny(ruina)		29
a.	Tarpno	Budynek gospodarczy		29
10.	TARPNO	Budynek gospodarczy		28
11.	TARPNO	Budynek gospodarczy		30
12.	TARPNO	Dom mieszkalny		32
1.	WĄGRODA	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	WĄGRODA	Kościół fil. Wniebowzięcia NMP, d. ewangelicki		
3.	WĄGRODA	D. cmentarz ewangelicki	na pd.-wsch. od wsi	
4.	WĄGRODA	Zespół folwarczny:		
a.	Wągroda	Spichlerz		
5.	WĄGRODA	Szkoła, d. plebania		
6.	WĄGRODA	Stodoła		9
7.	WĄGRODA	Dom mieszkalny		11
a.	Wągroda	Stodoła (ruina)		11
b.	Wągroda	Obora		11
8.	WĄGRODA	Dom mieszkalny		15
9.	WĄGRODA	Stodoła		26
10.	WĄGRODA	Dom mieszkalny (nieużytkowany)		
1.	WIOSKA	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	WIOSKA	Dom mieszkalny		3
3	WIOSKA	Dom mieszkalny		4
4.	WIOSKA	Dom mieszkalny		6

5.	WIOSKA	Dom mieszkalny		11
6.	WIOSKA	Dom mieszkalny, ob. świetlica		27
7.	WIOSKA	Dom mieszkalny		29
1.	WRONINIEC	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	WRONINIEC	Kościół ewangelicki (ruina)		
a.	Wroniniec	D. cmentarz ewangelicki		
b.	Wroniniec	Kaplica grobowa rodziny von Hocke		39 a
3.	WRONINIEC	Zespół dworsko-folwarczny:		
a.	Wroniniec	Dwór		59
b.	Wroniniec	Stajnia i mieszkanie		
c.	Wroniniec	Oficyna mieszkalna		59 a
d.	Wroniniec	Oficyna mieszkalna		59 b
e.	Wroniniec	Oficyna mieszkalna		59 e
f.	Wroniniec	Obora		
g.	Wroniniec	Obora		
h.	Wroniniec	Chlewnia		
i.	Wroniniec	Magazyn		
j.	Wroniniec	Kuźnia		
k.	Wroniniec	Park podworski		
4.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		7
5.	WRONINIEC	Dom mieszkalno-gospodarczy		9
6.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		11
7.	WRONINIEC	Dom mieszkalny i poczta		13 a
8.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		15
9.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		17
10.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		19
11.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		20
12.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		22
13.	WRONINIEC	Stodoła		39
14.	WRONINIEC	Dom mieszkalno-gospodarczy		40
15.	WRONINIEC	Szkoła		45
16.	WRONINIEC	Dom mieszkalny		59
1.	WRONÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	WRONÓW	Szkoła Podstawowa nr 3		
3.	WRONÓW	Stodoła	przy nr 4	
4.	WRONÓW	Dom mieszkalny z bramą przejazdową		18
a.	Wronów	Stodoła przejazdowa	przy nr 18	
5.	WRONÓW	Dom mieszkalny		26
6.	WRONÓW	Dom mieszkalny		28
7.	WRONÓW	Dom mieszkalny		34

8.	WRONÓW	Stodoła	przy nr 38	
9.	WRONÓW	Dom mieszkalny		43
10.	WRONÓW	Stodoła	przy nr 50	
11.	WRONÓW	Stodoła	przy nr 51	
12.	WRONÓW	Dom mieszkalny		54
13.	WRONÓW	Stodoła	przy nr 60	
14.	WRONÓW	Dom mieszkalny		62
a.	Wronów	Stodoła		62
1.	ŻABIN	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	ŻABIN	Kościół św. Michała Archanioła		
a.	Żabin	Dzwonnica		
b.	Żabin	Plebania		11
c.	Żabin	Cmentarz katolicki, d. ewangelicki		
3.	ŻABIN	Cmentarz katolicki, d. ewangelicki	poza wsią	
4.	ŻABIN	Dom mieszkalny		5
5.	ŻABIN	Dom mieszkalny		10
6.	ŻABIN	Dom mieszkalny		13
7.	ŻABIN	Dom mieszkalny		15
8.	ŻABIN	Budynek gospodarczy		
1.	ŻUCHLÓW	Historyczny układ ruralistyczny wsi		
2.	ŻUCHLÓW	Kościół par. Zesłania Ducha Św., d. ewang.		
a.	Żuchłów	Plebania		42
3.	ŻUCHLÓW	Cmentarz katolicki	przy drodze polnej	
4.	ŻUCHLÓW	D. cmentarz ewangelicki	na pd.-zach. od wsi	
5.	ŻUCHLÓW	D. cmentarz ewangelicki	poza wsią	
6.	ŻUCHLÓW	Zespół folwarczny		12
7.	ŻUCHLÓW	Zespół pałacowo- folwarczny:		73
a.	Żuchłów	Pałac		
b.	Żuchłów	Brama wjazdowa		
d.	Żuchłów	Dom mieszkalny		73 a
e.	Żuchłów	Dom mieszkalny		73 c
f.	Żuchłów	Obora		
g.	Żuchłów	Stajnia		
h.	Żuchłów	Obora		
i.	Żuchłów	Park pałacowy		
8.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalno- gospodarczy		7
9.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		10
10.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		11
11.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny (ruina)		12
12.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		12 a
13.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		12 b

14.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		12 c
15.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		13
16.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		14
17.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		17
18.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		18
19.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		19
a.	Żuchłów	Budynek gospodarczy		19
20.	ŻUCHLÓW	Budynek gospodarczy	przy nr 20	
21.	ŻUCHLÓW	Zespół młyna:		21
a.	Żuchłów	Dom mieszkalny		21
b.	Żuchłów	Wiatrak - młyn		21
c.	Żuchłów	Stodoła		21
22.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		22
23.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		23
24.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		30
25.	ŻUCHLÓW	Stodoła		33
26.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		43
27.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		44
28.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		45
29.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		46
30.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		47
31.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		48
32.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		56
33.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		61
a.	Żuchłów	Stodoła		61
34.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		62
35.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		63
36.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny		64
37.	ŻUCHLÓW	Dom mieszkalny	naprzeciw folwarku	

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY

Lp.	Miejscowość	Arkusze AZP	Nr w miejscowości	Nr na arkuszu
1	Bartdzieje	067-022	3	68
2	Bartdzieje	068-022	1	77
3	Bartdzieje	068-022	2	76
4	Bęcz Wielki	069-022	1	2
5	Bęcz Wielki	069-022	2	3
6	Bęcz Wielki	069-022	3	4
7	Bogucin	067-023	2	48
8	Bogucin	067-023	1	67
9	Głobice	068-022	1	14
10	Głobice	068-022	3	16
11	Głobice	068-022	4	17
12	Głobice	068-022	2	15
13	Karów	068-022	2	2

14	Karów	068-022	3	3
15	Karów	068-022	6	6
16	Karów	068-022	5	5
17	Karów	068-022	4	4
18	Karów	068-022	1	1
19	Lipowiec	068-022	2	18
20	Lipowiec	068-022	3	19
21	Lipowiec	068-022	4	20
22	Lipowiec	068-022	5	21
23	Lipowiec	068-022	6	22
24	Lipowiec	068-022	8	24
25	Lipowiec	068-022	9	25
26	Lipowiec	068-022	7	23
27	Lipowiec	069-022	1	1
28	Łękanów	067-022	1	14
29	Łękanów	067-022	2	15
30	Łękanów	067-022	3	16
31	Łękanów	067-022	4	17
32	Łękanów	067-022	5	18
33	Łękanów	067-022	6	23
34	Łękanów	067-022	7	24
35	Łękanów	067-022	8	25
36	Łękanów	067-022	9	26
37	Łękanów	067-022	10	27
38	Łękanów	067-023	2	10
39	Łękanów	067-023	3	11
40	Łękanów	067-023	4	12
41	Łękanów	067-023	5	13
42	Łękanów	067-023	6	14
43	Łękanów	067-023	7	15
44	Łękanów	067-023	8	16
45	Łękanów	067-023	9	17
46	Łękanów	067-023	10	18
47	Łękanów	067-023	11	27
48	Łękanów	067-023	12	33
49	Łękanów	067-023	13	35
50	Łękanów	067-023	14	36
51	Łękanów	067-023	15	37
52	Łękanów	067-023	1	66
53	Maselkowice	069-023	1	1
54	Maselkowice	069-023	2	2
55	Maselkowice	069-023	3	3
56	Maselkowice	069-023	5	31
57	Maselkowice	069-023	6	32
58	Miechów	068-022	1	48
59	Miechów	068-022	4	49
60	Miechów	068-022	5	75

61	Miechów	068-023	6	36
62	Miechów	068-023	5	37
63	Miechów	068-023	7	38
64	Miechów	068-023	9	39
65	Miechów	068-023	1	40
66	Miechów	068-023	8	41
67	Miechów	068-023	11	42
68	Miechów	068-023	12	43
69	Miechów	068-023	14	45
70	Miechów	068-023	15	46
71	Miechów	068-023	16	47
72	Miechów	068-023	17	49
73	Miechów	068-023	18	50
74	Miechów	068-023	19	51
75	Miechów	068-023	2	52
76	Miechów	068-023	20	53
77	Miechów	068-023	3	54
78	Miechów	068-023	21	55
79	Miechów	068-023	22	56
80	Miechów	068-023	4	57
81	Miechów	068-023	23	58
82	Miechów	068-023	24	59
83	Miechów	068-023	25	60
84	Miechów	068-023	26	61
85	Miechów	068-023	13	44
86	Naratów	067-022	1	22
87	Naratów	067-023	2	19
88	Naratów	067-023	1	20
89	Naratów	067-023	3	21
90	Naratów	067-023	7	22
91	Naratów	067-023	8	23
92	Naratów	067-023	9	24
93	Naratów	067-023	10	25
94	Naratów	067-023	11	26
95	Naratów	067-023	12	29
96	Naratów	067-023	13	30
97	Naratów	067-023	14	31
98	Naratów	067-023	15	32
99	Naratów	067-023	16	34
100	Naratów	067-023	5	68
101	Naratów	067-023	6	69
102	Naratów	067-023	4	70
103	Niechlów	067-022	4	11
104	Niechlów	067-022	5	12
105	Niechlów	067-022	6	13
106	Niechlów	067-022	7	19
107	Niechlów	067-022	3	20

108	Niechlów	067-022	8	21
109	Niechlów	068-022	9	66
110	Niechlów	068-022	10	67
111	Niechlów	068-022	11	68
112	Niechlów	068-022	4	69
113	Niechlów	068-022	5	70
114	Niechlów	068-022	6	71
115	Niechlów	068-022	7	72
116	Niechlów	068-022	8	73
117	Siciny	066-022	17	6
118	Siciny	066-022	18	7
119	Siciny	066-023	30	95
120	Siciny	066-023	29	96
121	Siciny	066-023	31	97
122	Siciny	066-023	1	98
123	Siciny	066-023	36	99
124	Siciny	066-023	5	100
125	Siciny	066-023	22	101
126	Siciny	066-023	7	102
127	Siciny	066-023	6	103
128	Siciny	066-023	35	104
129	Siciny	066-023	15	105
130	Siciny	066-023	34	106
131	Siciny	066-023	33	107
132	Siciny	066-023	32	108
133	Siciny	066-023	26	109
134	Siciny	066-023	24	110
135	Siciny	066-023	23	111
136	Siciny	066-023	8	112
137	Siciny	066-023	25	113
138	Siciny	066-023	27	114
139	Siciny	066-023	28	115
140	Siciny	067-022	19	28
141	Siciny	067-022	20	31
142	Siciny	067-022	21	32
143	Siciny	067-023	1	1
144	Siciny	067-023	2	2
145	Siciny	067-023	4	3
146	Siciny	067-023	5	4
147	Siciny	067-023	6	5
148	Siciny	067-023	7	6
149	Siciny	067-023	8	7
150	Siciny	067-023	9	8
151	Siciny	067-023	10	9
152	Siciny	067-023	11	28
153	Siciny	067-023	12	39
154	Siciny	067-023	13	40

155	Siciny	067-023	16	41
156	Siciny	067-023	14	42
157	Siciny	067-023	15	47
158	Siciny	067-023	3	65
159	Szaszorzowice	068-022	1	26
160	Szaszorzowice	068-022	5	28
161	Szaszorzowice	068-022	6	29
162	Szaszorzowice	068-022	3	27
163	Szaszorzowice	068-022	4	30
164	Szaszorzowice	068-022	1	31
165	Szaszorzowice	068-022	2	32
166	Szaszorzowice	068-022	3	33
167	Szaszorzowice	068-022	4	34
168	Szaszorzowice	068-022	5	35
169	Szaszorzowice	068-022	6	36
170	Szaszorzowice	068-022	7	37
171	Szaszorzowice	068-022	8	38
172	Szaszorzowice	068-022	9	39
173	Szaszorzowice	068-022	10	40
174	Szaszorzowice	068-022	11	41
175	Szaszorzowice	068-022	12	42
176	Szaszorzowice	068-022	13	43
177	Szaszorzowice	068-022	14	44
178	Szaszorzowice	068-022	15	45
179	Szaszorzowice	068-022	16	46
180	Szaszorzowice	068-022	17	47
181	Świerczów	068-021	2	1
182	Świerczów	068-021	3	2
183	Świerczów	068-021	5	3
184	Świerczów	068-021	6	4
185	Świerczów	068-021	7	5
186	Świerczów	068-021	8	6
187	Świerczów	068-021	9	7
188	Świerczów	068-021	2	1
189	Świerczów	068-021	3	2
190	Świerczów	068-021	5	3
191	Świerczów	068-021	6	4
192	Świerczów	068-021	7	5
193	Świerczów	068-021	8	6
194	Świerczów	068-021	9	7
195	Świerczów	068-021	1	108
196	Świerczów	068-021	11	109
197	Świerczów	068-021	4	110
198	Świerczów	068-021	28	111
199	Świerczów	068-021	10	112
200	Świerczów	068-021	12	113
201	Świerczów	068-021	13	114

202	Świerczów	068-021	14	115
203	Świerczów	068-021	15	116
204	Świerczów	068-021	16	117
205	Świerczów	068-021	17	118
206	Świerczów	068-021	18	119
207	Świerczów	068-021	19	120
208	Świerczów	068-021	20	121
209	Świerczów	068-021	21	122
210	Świerczów	068-021	22	123
211	Świerczów	068-021	23	124
212	Świerczów	068-021	24	125
213	Świerczów	068-021	25	126
214	Świerczów	068-021	26	127
215	Świerczów	068-021	27	128
216	Świerczów	068-021	29	129
217	Świerczów	068-021	30	130
218	Świerczów	068-021	31	131
219	Świerczów	068-021	32	132
220	Świerczów	068-021	33	133
221	Świerczów	068-021	34	134
222	Świerczów	068-021	35	135
223	Tarpno	067-023	2	38
224	Tarpno	067-023	3	46
225	Tarpno	067-023	1	64
226	Wągroda	068-022	1	7
227	Wągroda	068-022	2	8
228	Wągroda	068-022	3	9
229	Wągroda	068-022	4	10
230	Wągroda	068-022	5	11
231	Wioska	066-023	6	116
232	Wioska	066-023	3	117
233	Wioska	066-023	29	118
234	Wioska	066-023	28	119
235	Wioska	066-023	27	120
236	Wioska	066-023	26	121
237	Wioska	066-023	31	122
238	Wioska	066-023	8	123
239	Wioska	066-023	13	124
240	Wioska	066-023	12	125
241	Wioska	066-023	15	126
242	Wioska	066-023	14	127
243	Wioska	066-023	4	128
244	Wioska	066-023	2	129
245	Wioska	066-023	1	130
246	Wioska	066-023	30	131
247	Wioska	066-023	16	132
248	Wioska	066-023	24	133

249	Wioska	066-023	25	134
250	Wioska	066-023	18	135
251	Wioska	066-023	17	136
252	Wioska	066-023	5	137
253	Wioska	066-023	7	138
254	Wioska	066-023	22	139
255	Wioska	066-023	9	140
256	Wioska	066-023	21	141
257	Wioska	066-023	10	142
258	Wioska	066-023	20	143
259	Wioska	066-023	19	144
260	Wioska	066-023	11	145
261	Wioska	066-023	23	146
262	Wroniniec	067-023	4	54
263	Wroniniec	067-023	3	71
264	Wroniniec	068-023	5	65
265	Wroniniec	068-023	1	66
266	Wroniniec	068-023	6	67
267	Wroniniec	068-023	2	68
268	Wronów	066-023	26	1
269	Wronów	066-023	2	2
270	Wronów	066-023	25	3
271	Wronów	066-023	16	4
272	Wronów	066-023	15	5
273	Wronów	066-023	9	6
274	Wronów	066-023	19	7
275	Wronów	066-023	18	8
276	Wronów	066-023	17	9
277	Wronów	066-023	45	10
278	Wronów	066-023	24	11
279	Wronów	066-023	14	12
280	Wronów	066-023	1	13
281	Wronów	066-023	13	14
282	Wronów	066-023	12	15
283	Wronów	066-023	3	16
284	Wronów	066-023	38	17
285	Wronów	066-023	39	18
286	Wronów	066-023	40	19
287	Wronów	066-023	28	20
288	Wronów	066-023	27	21
289	Wronów	066-023	20	22
290	Wronów	066-023	8	23
291	Wronów	066-023	33	24
292	Wronów	066-023	41	25
293	Wronów	066-023	11	26
294	Wronów	066-023	42	27
295	Wronów	066-023	29	28

296	Wronów	066-023	30	29
297	Wronów	066-023	31	30
298	Wronów	066-023	32	31
299	Wronów	066-023	34	32
300	Wronów	066-023	23	33
301	Wronów	066-023	21	34
302	Wronów	066-023	4	35
303	Wronów	066-023	22	36
304	Wronów	066-023	6	37
305	Wronów	066-023	5	38
306	Wronów	066-023	7	39
307	Wronów	066-023	35	40
308	Wronów	066-023	36	41
309	Wronów	066-023	37	42
310	Wronów	066-023	43	43
311	Wronów	066-023	44	44
312	Wronów	066-023	10	45
313	Żabin	068-022	1	12
314	Żabin	068-022	2	13
315	Żuchłów	067-022	1	4
316	Żuchłów	067-022	2	5
317	Żuchłów	067-022	3	6
318	Żuchłów	067-022	4	7
319	Żuchłów	067-022	5	8
320	Żuchłów	067-022	6	9
321	Żuchłów	067-022	7	10
322	Żuchłów	068-022	2	51
323	Żuchłów	068-022	3	52
324	Żuchłów	068-022	4	53
325	Żuchłów	068-022	5	54
326	Żuchłów	068-022	6	55
327	Żuchłów	068-022	7	56
328	Żuchłów	068-022	9	58
329	Żuchłów	068-022	10	59
330	Żuchłów	068-022	11	60
331	Żuchłów	068-022	12	61
332	Żuchłów	068-022	13	62
333	Żuchłów	068-022	14	63
334	Żuchłów	068-022	15	64
335	Żuchłów	068-022	16	65
336	Żuchłów	068-022	17	74
337	Żuchłów	068-022	18	85
338	Żuchłów	068-022	8	57
339	Żuchłów	068-022	1	50
340	Żuchłów	068-023	1	63
341	Żuchłów	068-023	2	64

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1) Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane

z wykorzystaniem tych zabytków;

7) Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Projekt opracowania” Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Niechlów na lata 2023-2026 został zaopiniowany pozytywnie przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu.